

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav české literatury a komparatistiky

Bakalářská práce

Karolína Kýčková

Podoby a proměny básnické tvorby Irmy Geisslové

The Forms and Transformations of Irma Geisslová's Poetic Work

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu své bakalářské práce, doc. PaedDr. Luboši Merhautovi, CSc., za důležité rady, správné nasměrování práce a podněty, trpělivost, čas a především vstřícnost, kterou mi při vytváření práce věnoval.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 26. července 2023

Karolína Kýčková

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá básnickou tvorbou spisovatelky Irmy Geisslové (1855–1914). Na základě chronologického přehledu, popisu a analýzy zaměřené především na témata, motivy a básnické postupy jednotlivých knižně vydaných autorčiných sbírek si práce klade za cíl postihnout charakteristické rysy, podoby a proměny poezie Geisslové, přičemž v potřebné míře reflektuje její dobové ohlasy a kritiky.

Klíčová slova

Irma Geisslová, poezie, básnička 19. století, ženská autorka

Abstract

The bachelor thesis deals with the poetic work of the writer Irma Geisslová (1855-1914). On the basis of a chronological overview, description and analysis focused primarily on the themes, motifs and poetic practices of the author's individual published collections, the thesis aims to capture the characteristic features, forms and transformations of Geisslová's poetry, while reflecting, to the extent necessary, her contemporary responses and criticism.

Key words

Irma Geisslová, poetry, 19th century Women Poet, female writer

Obsah

1. Úvod	6
2. Zapomenutá česká básnická žena.....	8
3. Spisovatelka Irma	12
3.1. Z Prahy do Budapešti a zpět	12
3.2. Jičín	15
3.3. První česká moderní básnířka?	16
4. Prokletá básnířka – <i>Imortely</i>	19
5. Básně po Imortelách	34
5.1. Básně pro dospělé.....	34
5.1.1. <i>Divoké koření</i>	34
5.1.2. <i>Z Podkrkonoší</i>	37
5.2. Básně pro děti a mládež.....	39
5.2.1. <i>Luční kvítí a V písniích a květech</i>	39
5.2.2. <i>Lipové květy</i>	40
5.2.3. Básně z pozůstalosti	41
6. Antologie vydané posmrtně.....	43
7. Závěr	47
8. Seznam literatury.....	49

1. Úvod

Mezi známými jmény české literatury 19. a přelomu 19. a 20. století jméno Irmy Geisslové nezaslechneme moc často. Přitom je jako autorka básnické sbírky *Imortely* (1879) mnohými označována za předchůdkyni dekadence a za autorku, která měla značný vliv na vývoj moderní české poezie přelomu 19. a 20. století.

O Geisslové toho příliš napsáno nebylo, nedostala se ani do mnoha literárních příruček, kde by mohla mít své místo, ve své době byla zastíněna velkými jmény svých vrstevníků ruchovsko-lumírovské generace, jako byli Josef Václav Sládek, Jaroslav Vrchlický, Julius Zeyer či Eliška Krásnohorská a Sofie Podlipská, se kterými navázala i osobní kontakt. Čtenářovi bylo dílo básnířky v úplnosti zpřístupněno až v druhé polovině 20. století. Zasloužil se o něj především Ivan Slavík, který poezii Irmy Geisslové objevil nejprve pro sebe v 70. letech. Její tvorba se mu jevila jako velice hodnotná a hodná toho, aby byla znovu objevena veřejností. Z jeho pohledu se jedná o „*první moderní českou básnířku a ve své lumírovské generaci hvězdu první velikosti*“¹. Ve své bakalářské práci tak vycházím, kromě jiného, i z jeho antologií, především *Zraněný pták*² a *Zpívající labuť*,³ a monografie Jany Hofmanové,⁴ která se snažila nastínit nejen dílo Geisslové, ale také její životopis, a ve velké míře se zabývala jejím pobytem ve městě Jičíně a změnou několika bydlišť v tomto městě, kde bydlela plných 30 let až do své smrti.

Má bakalářská práce se zabývá básnickým dílem Irmy Geisslové – jaké podoby na sebe její básně braly a jak se měnil jejich styl v průběhu let, přičemž je na ně nazíráno chronologicky. V první řadě se krátce soustředím na osobnost Geisslové jako ženy a autorky, jelikož její osud ve velké míře ovlivňoval i její dílo. A ne jenom její život a osobnost, která z básní vyvěrá často bolestně a chmurně, nýbrž i prostředí, ve kterém bydlela, a věci, které ji obklopovaly, a tak vytvářely kulisy v jejím díle. Postupně rozeberu jednotlivé básnické sbírky vydané za života Geisslové s přihlédnutím k dobové kritice a provedu také rozbor jejích básní z pozůstalosti, které byly objeveny právě až v 70. letech 20. století. Budu se také snažit postihnout nejčastější nosná témata a motivy, které básně prostupují. Ráda bych touto prací

¹ SLAVÍK, Ivan: Nezaznamenaná hvězda české poezie. In: *Naše rodina*, roč. 4, 1971, č. 6, s. 15.

² GEISSLOVÁ, Irma: *Zraněný pták* (ed. Ivan Slavík). Hradec Králové: Kruh, 1978.

³ SLAVÍK, Ivan (ed.): *Zpívající labuť: Zapomenutí básníci devadesátých let*. Praha: Odeon, 1971.

⁴ HOFMANOVÁ, Jana: *Irma Geisslová. Básnický objev naší doby*. Městská knihovna Jičín, 2005.

přispěla k rozšíření zájmu a povědomí o této autorce, která by si jako „*básnický objev naší doby*“⁵ zasloužila více pozornosti.

⁵ HOFMANOVÁ, Jana: *Irma Geisslová. Básnický objev naší doby*. Městská knihovna Jičín, 2005.

2. Zapomenutá česká básnická žena

Irma Geisslová vstupovala do literatury po boku ruchovců a lumírovců, když jí bylo 19 let, avšak jak podotknul Ivan Slavík ve svém díle *Propadliště paměti*, (v němž se zabýval převážně Hořovicemi, kde působil jako profesor a také zde zemřel), v kapitole Hořovické imortely: za svého života byla „*totálně neúspěšná*“.⁶ A přestože její literární vrstevníci zaznamenali její básnickou osobnost, názor ohledně autorčina literárního neúspěchu nebyl výjimečný. Poměrně negativně se o ní vyjádřil i spisovatel Jiří Karásek ze Lvovic ve svých *Vzpomínkách* – o Geisslové hovoří jako o „*nebojovné osobnosti, dávno zapomenuté básnířce*“,⁷ přitom to byla právě ona, která předznamenala nové moderní období české literatury, jehož součástí byl též Jiří Karásek.

Eliška Krásnohorská ve svazku textů, kde se ohlíží za vzpomínkami, *Co přinesla léta*⁸ zmiňuje jméno Irmy Geisslové, s ní se poprvé osobně seznámila ve Výrobním spolku,⁹ kam ji přivedl Irmin otec, jenž se chtěl chlubit jejím literárním talentem a doufal, že by jí ostatní členky mohly pomoci k nastoupení literární dráhy. Krásnohorská na jejich setkání však vzpomíná takto: „...výraz tváře, jež nebyla ani zvláště pěkná ani nepěkná, byl zádušný, a celý zjev jako by napovídá něco utajeného, zakřiknutého“.¹⁰ „*Odešli; šťastný otec jako triumfátor; dcera s neproniknutelnou bezvýrazností si odnášejíc několik svazků, které jsme jí namátkou z knihovny nabídly*“.¹¹ Na pár stránkách však nepopisuje Geisslovou pouze jako chmurnou stydlivou dívku, zmiňuje její vzdělanost a literární činnost, kterou však z velké části musela podřídit své rodině, starosti o otce a sourozence. Když ostatní členky Výrobního spolku po setkání s touto novou literátkou poukázaly na její smutek a nešťastnou náuru, která by mohla pramenit z milostného trápení, jedna ze členek, Eliška Lauermannová, všímavě podotkla: „*To není ostýchavost ani nešťastná, ale těžké živobytí to je! Ta dívka je utahaná, udřená! [...] Ta se asi doma namozolí a nalopotí! [...] Ta by musila dělat zázraky, aby při takové robotě ještě studovala a spisovala*“.¹² Přesto podle Krásnohorské Geisslová zázraky dělala – psala pilně a její básně obsahem i formou předčily i verše jejích předchůdkyň.

⁶ SLAVÍK, Ivan: Hořovické imortely. In: I. Slavík, *Propadliště paměti*. Hořovice: Mht, 1995, s. 153.

⁷ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří: *Vzpomínky*. Praha: Thyrsus, 1994, s. 43.

⁸ KRÁSNOHORSKÁ – PECHOVÁ, Eliška: *Co přinesla léta*. Druhé knihy vzpomínek svazek II. Praha: F. Strejček, 1928.

⁹ Ženský výrobní spolek český (1871–1972) byl český ženský spolek, který se především zaslouhoval o rozšíření ženské výroby, podporu ženské práce a také rozšíření vzdělání žen. Vznik iniciovala Karolína Světlá, první starostka spolku, a podílela se na činnosti s dalšími ženami, např. Eliškou Krásnohorskou, Sofií Podlipskou či Věnceslavou Lužickou a dalšími – viz HECZKOVÁ, Libuše: *Píšící Minervy: vybrané kapitoly z dějiny literární kritiky*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009, s. 61–62.

¹⁰ KRÁSNOHORSKÁ – PECHOVÁ, Eliška: *Co přinesla léta*. Druhé knihy vzpomínek svazek II. Praha: F. Strejček, 1928, s. 129.

¹¹ Tamtéž

¹² Tamtéž

Nicméně starost o domácnost ji zabraňovala plně se oddávat činnosti psaní a účastnit se kulturního života jako její mnozí vrstevníci. Sotva ve svých patnácti letech přišla Irma o matku Marii a tím tak na ni přešly všechny starosti o otce Jana¹³ a její tři sourozence. Její rodina pro ni však byla velmi drahá, vyrůstala v rodinném prostředí plném lásky, a tak po matčině smrti se ji Irma snažila ostatním nahradit.¹⁴ Znamenalo to pro ni velké sebeobětování, nedala se však přesvědčit, aby děti opustila a věnovala se pouze sobě.

V *Ottově slovníku naučném* najdeme o Geisslové krátké heslo, které zmiňuje její mládí, kdy se často s rodinou stěhovala, vzdělání a především výčet spisovatelčiných děl, básnických i prozaických. Pokouší se také o postižení charakteru jejího díla – vůdčími ideami je zde vytyčena vlast, příroda, láska, bolest a touhy ženského srdce, naopak satira v díle chybí.¹⁵ Skromnější výklad nalezneme také v *Masarykově slovníku naučném*, ze kterého se dozvíme především to, že Irma Geisslová těžila literaturu z železničního prostředí jakožto dcera železničního úředníka.¹⁶ Stále jsou to obsáhlejší výklady než krátká zmínka ve *Stručných dějinách literatury české* Arneho Nováka, který autorku přiřazuje ke spisovatelkám, které psaly pod vlivem Elišky Krásnohorské.¹⁷ Ta přináší asi nejpodrobnější fakta o životě Geisslové. Z počátku 20. století lze zmínit také Jaroslava F. Urbana, který se zabýval autorkou podrobněji ve svém díle *České ženy*. Stejně jako přechází uvedená díla zmiňuje její život, otcovu výchovu, železniční prostředí, vzdělání a výčet jejího díla. Dotýká se melancholického charakteru jejího díla, který jí podle něj byl až zbytečně moc vytýkán. Geisslovou považuje za velkou básnířku, která ale měla tu smůlu, že byla v nově nastupující generaci 90. let přehlušena autory jako Svatopluk Josef Machar či Otokar Březina.¹⁸

Heslo o Irmě Geisslové pak nenajdeme ve *Slovníku českých spisovatelů*,¹⁹ ani ve většině dalších soudobých příruček. Stručné heslo nalezneme v *Lexikonu české literatury*, stručný životopis, zejména zmínku o první básnické sbírce *Imortely*, kromě nich z poezie zmiňuje už jen sbírku *Z Podkrkonoší*.²⁰ Jaroslav Med se zabýval spisovatelkou především pro

¹³ Jan Geissel (1828–1896) byl železničním úředníkem, národně uvědomělým milovníkem přírody a znalcem českých dějin, který přispěl také literárně – vytvořil několik povídek pro děti, což mohlo mít také vliv na jeho dceru. S matkou Irmy se seznámil právě v Jičíně, kam se rodina později přestěhovala, již ale po matčině smrti – viz HOFMANOVÁ, Jana: *Irma Geisslová. Básnický objev naší doby*. Městská knihovna Jičín, 2005.

¹⁴ HOFMANOVÁ, Jana: *Irma Geisslová. Básnický objev naší doby*. Městská knihovna Jičín, 2005, s. 6.

¹⁵ BÍLÝ, František: Geisslová Irma. In: *Ottův slovník naučný*. Devátý díl. Praha: J. Otto, 1895, s. 993–994.

¹⁶ ČESKOSLOVENSKÝ VĚDECKÝ ÚSTAV VOJENSKÝ: Geisslová Irma. In: *Masarykův slovník naučný*. Druhý díl. Praha: Československý kompas, 1926, s. 955.

¹⁷ NOVÁK, Arne – NOVÁK, Jan Václav: *Stručné dějiny literatury české*. Olomouc: R. Promberger, 1910, s. 376–377.

¹⁸ URBAN, Jaroslav F.: *České ženy*. Praha: 1922, s. 60–63.

¹⁹ *Slovník českých spisovatelů* (eds. Rudolf Havel a Jiří Opelík). Praha: Československý spisovatel, 1964.

²⁰ HOLUB, Dalibor: Irma Geisslová. In: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce I, A–G*. Praha: Academia, 1985, s. 792–793.

její vliv na dekadenci. Ve své studii *Česká symbolistně dekadentní literatura* v podstatě pouze přiřazuje Geisslovou k predekadenci – uvádí: „*Předznamenání této tzv. české literární predekadence lze nalézt již u Irmý Geisslové [...]*“;²¹ v jejích dalších básnických a prozaických knihách však podle něj nepřekročila „*rámec literárních konvencí*“.²²

V 70. letech nastal citelný obrat, a to především zásluhou Ivana Slavíka, který se zasloužil o znovuoobjevení této spisovatelky, můžeme si o ní díky němu přečíst v několika jeho knihách a antologiích. Poprvé se k dílu Geisslové dostal náhodou, když se nabídl jako brigádník v hořovické knihovně, kde se vyřazovaly zastaralé a nevhodné tituly, a narazil tam na její sbírku básní *Imortely*, která mu učarovala svou originální krásou. Slavík zmiňuje, že po kritice, kterou za *Imortely* Geisslová obdržela, se už zdráhala vydávat svou hořkou intimní poezii, a tak se tohoto úkolu chopil on – výběrem dosud nezveřejněných básní sebraných do antologie *Zraněný pták* v roce 1978.²³ Už předtím však pár jejích básní zařadil do své antologie básníků devadesátých let *Zpívající labutě*.²⁴ Irma se mu ukázala jako velká básnířka, jejíž osud i dílo mu připomínalo americkou básnířku Emily Dickinsonovou (1830–1886). Ve své studii *Neznámá I. G.* Slavík přiznává, že „zánik“ díla Geisslové se mu zdál vždy nepochopitelný. Autorčino dílo nikdy přímo zatajováno nebylo, natož aby zaniklo, pouze se na určitou dobu vytratilo z širšího povědomí. Sama autorka napsala, že psala „pro nic“, přesto pro ni psaní bylo velmi důležité, psala, kdy mohla, a na co mohla, psaní pro ni ve skutečnosti bylo existenčním vyjádřením a až životní nutností, což vyplývá už ze slov: „*Kdyby mně bůh vzal lyru, svrh by mě zaživa do pekla*“.²⁵ Irmina sestra Emilie v doslovu k posmrtně vydaným básním autorky podotkla, že v pozůstalosti její sestry toho zůstalo ještě mnohem více, pro svou intimní povahu se však tyto básně nehodily k vydání. A právě tato specifická intimita Slavíkovi přišla jako ta pravá poezie, jako objevený poklad. Co tedy ale vedlo k „utajení“ této autorky? Podle Slavíka k tomu došlo z vlastního rozhodnutí. Geisslová nepodceňovala svůj talent, přišla si však i s její tvorbou nepochopená okolím a kritikou, která její *Imortely* nezhodnotila příliš pozitivně. Tak své bolestné intimní verše vyvěrající z jejího nitra už neukazovala světu. Pokračovala psaním další poezie a prózy, především z důvodu obživy a jistého společenského postavení. Verše vydané po *Imortelách* podle Slavíka však

²¹ MED, Jaroslav: *Česká symbolistně dekadentní literatura*. In: *Česká literatura na předělu století* (eds. Jaroslava Janáčková – Petr Čornej – Jaroslava Hrabáková). Praha: H&H, 2001, s. 44

²² Tamtéž, s. 45.

²³ SLAVÍK, Ivan: *Hořovické imortely*. In: I. Slavík, *Propadliště paměti*. Hořovice: Mht, 1995, s. 153–154.

²⁴ SLAVÍK, Ivan (ed.): *Zpívající labutě: Zapomenutí básníci devadesátých let*. Praha: Odeon, 1971.

²⁵ SLAVÍK, Ivan: *Neznámá I. G.* In: I. Slavík, *Viděno jinak*. Praha: Vetus Via, 1995, s. 96.

nedosahovaly takových kvalit, vyznačovaly se dobovým konformismem a snahou o užitek. Tak její „skutečné“ dílo bylo ponecháno pozdějším časům.²⁶

Zajímavé je, že některé její práce byly otištěny až v Americe a sdružení českých žen v Chicagu dokonce získalo pojmenování Sbor Irmy Geisslové.²⁷

²⁶ SLAVÍK, Ivan: Neznámá I. G. In: I. Slavík, *Viděno jinak*. Praha: Vetus Via, 1995, s. 97.

²⁷ FRANCEK, Jindřich: *Dějiny Jičína*. Praha: Rybka, 2010, s. 315.

3. Spisovatelka Irma

Na domě čp. 174 v Havlíčkově ulici v Jičíně si můžeme prohlédnout pamětní desku upomínající na spisovatelku Irmu Geisslovou.²⁸ To nám však o jejím díle moc neřekne. Irma (maďarsky Marie) Geisslová se narodila 6. července roku 1855, jako nejstarší ze čtyř dětí, v Pešti, kde byl její otec úředníkem železniční dráhy. Byl národně uvědomělý a děti vychovával doma, aby se školou neodnárodnily. A jako úředník na železnici byl překládán na různá místa, což pro rodinu znamenalo časté stěhování – do Vídně, Brna, znovu do Vídně, Pardubic, České Třebové, Prahy, opět do rodné Pešti, opět do Prahy a nakonec do Jičína, kde se i skončila dráha jejího otce i její vlastní 27. května 1914. Její život se tak v podstatě dá rozdělit na dvě poloviny. První projevující se častou změnou prostředí, druhá naopak jakousi staticností.²⁹

3.1. Z Prahy do Budapešti a zpět

Roku 1868 se Irma se svými rodiči stěhuje do Prahy, kde ji o dva roky později zasahuje velká rána v podobě smrti její matky Marie. Od té doby na ni přechází všechny matčiny povinnosti o domácnost a děti, což ji plně zaměstnává. Už na konci tohoto pobytu roku 1874 v Praze otiskuje Irma své první verše v časopise *Lumír*. Verše této nové mladé básnířky doporučil k vydání Jan Neruda, který byl její poezií zaujat a několikrát i rodinu Geisslových osobně navštívil. Patrně téhož roku navštěvuje Geisslová i Elišku Krásnohorskou ve Výrobním spolku. Roku 1874 se však rodina již bez matky stěhuje znovu do Pešti, odkud posílá mladá básnířka své básně do Prahy.

Tvorba tohoto období je velice ovlivněna prostředím, ve kterém se Irma nachází, vykazuje se změnou kulis, které tvoří převážně prostředí železnice, odjezdy a příjezdy vlaků, kolejnice, telegrafní dráty a různé předměty, které slouží autorčině obrazotvornosti.³⁰ Také se tu ale objevují silné pocity cizoty a stesku, které vyplývají z pobytu v cizím prostředí – tyto pocity také nacházíme v jejích verších: „*Cizino, měj dík můj za vše, / za ten chlad tvůj děkuji ti, / v němž se musí vřelé srdce / po své vlasti roztoužiti. / Děkuji ti za tu bolest, / jižs mou duši poranila*“;³¹ nebo básni *Přání u Dunaje*:

*Dunaji, Dunaji,
jak ten vítr zašplouchal –
že nejsi Vltavou,*

²⁸ Tamtéž, s. 5.

²⁹ SLAVÍK, Ivan: Neznámá I. G. In: I. Slavík, *Viděno jinak*. Praha: Vetus Via, 1995, s. 161.

³⁰ Tamtéž

³¹ Tamtéž, s. 90.

bysi mne poslouchal!

*Bysi mne poslouchal,
řeči mé rozuměl
v odpověď vlnami
po česku zašuměl!*³²

V tomto oslovení řeky Dunaje můžeme číst touhu po vlasti a české řeči, pocity odcizení a neporozumění cizí země. Ve většině jejích básní psaných v Budapešti nalezneme především motivy přírody. Básnička popisuje venkovní prostředí, pozoruje jezero, ptáky, květy a široké končiny. Zdánlivě idylické popisy v sobě však nesou spoustu stesku, tísně, pohledů lyrického subjektu, který je naplněn slzami: „*Zírám tam, a oko mé / tajné boly k slze hnuly [...]*“.³³ V básních kromě smutku a bolesti dominují motivy vody, vln, jezera, např. v básni *Adagio*,³⁴ hrobů, noci, měsíce či oka, které je zmiňováno právě v souvislosti s měsícem, jako by autorka chtěla tyto dva motivy spojit – oko jako měsíc, který neustále pronásleduje lyrický subjekt a nedá mu klidu:

*Nad krajinou luna
stojí převysoko,
vůkol stíny – běda –
běda, zas to oko!*

*Nikde stání, klidu,
kam jen noha kročí,
všade jen ty velké
vytřeštěné oči.*³⁵

Dále přiznává, že má z měsíce přímo strach: „*Měsíček svítí – já se ho bojím – / příšerné oko zřím já v něm plát, / hledí sem oknem břečťanu mříží – / ach, bojím se, a nemohu spát [...]*“.³⁶ V těchto verších zároveň vidíme lyrický subjekt, který hledí z okna, jak je tomu ve více

³² GEISSLOVÁ, Irma: *Imortely*. Praha: Grégr a F. Datel, 1879, s. 9.

³³ GEISSLOVÁ, Irma: *Zraněný pták* (ed. Ivan Slavík). Hradec Králové: 1978, s. 18.

³⁴ Tamtéž, s. 15.

³⁵ Tamtéž, s. 23.

³⁶ Tamtéž, s. 25.

básních; okna bytu, který se básnířce stal sídlem v době pobytu v Budapešti, též např.: „*Jaký pták to nalomeným křídlem / klepe za mým oknem v javor suchý [...]?*“³⁷ Pozoruhodný je také častý motiv ticha, který vytváří intimní atmosféru, i když se básně odehrávají v otevřené krajině – „*Ticho na jezeře, jenom vlny šumí [...]*“,³⁸ nebo „*Ach, ráda vzpomínám té tiché, luzné chvíle [...]*“.³⁹

Jedním z častých motivů je také již zmíněná železnice, kterou autorka tak často vídala. Neokouznil ji jenom provoz železnice, vlaky („*Cos závratného v letu vlaku cítím / necht' nad bezednou roklí s ním se řítím [...]*“),⁴⁰ ale také dálky, které podnikaly, které by ji mohly odnést „*[...] do neznámé, nestísněné země, / kde radost divoká by přišla ke mně [...]*“.⁴¹ Roku 1876 otiskuje časopis *Paleček* Irminy verše *Z poezie nádražní*.⁴² Prostředí nádraží a vlaků se neobjevuje pouze v její poezii, ale také próze, např. *Lid na železnici* (1885) nebo *Mračný a Hrabín* (1895). Bývá označována za zakladatelku železničních povídek v české literatuře. Ve většině příruček, slovníků (zmíněných v přechozí kapitole) se tak můžeme dozvědět, že přinesla do literatury povídky z železničního prostředí. Ne všichni s tímto tvrzením však souhlasily. Eliška Krásnohorská ve svém díle *Co přinesla léta* zmiňuje, že Geisslová uvedla do novelistiky nový živel, železniční povídky, které jsou poutavé a pěkné, ale Jan Lier⁴³ (1852–1917) jí prvenství upřel a odsoudil je jako kopie jeho železničních povídek. A i přesto, že mu autorka původnost svých povídek dokázala, své tvrzení neodvolal, dokonce na svém prvenství trval s tím, že své povídky měl připravené v rukopise už dlouho předtím. Krásnohorská podotkla, že tato křivda Irmu citelně bolela.⁴⁴

Roku 1879 vydává Geisslová vlastním nákladem svou první básnickou sbírku *Imortely*. Obsahuje básně z let 1874–1879 a je považována za nejpovednější autorčino dílo. Tímto dílem bývá zařazována mezi pre-dekadentní spisovatele. V roce 1881 se s rodinou stěhuje zpět do Prahy. V této době začíná velmi vřelý přátelský vztah mezi Geisslovou a spisovatelkou Sofií Podlipskou (1833–1897), se kterou Irma vede od roku 1883 rozsáhlou

³⁷ Tamtéž, s. 21.

³⁸ Tamtéž, s. 15.

³⁹ Tamtéž, s. 17.

⁴⁰ HOFMANOVÁ, Jana: *Irma Geisslová. Básnický objev naší doby*. Městská knihovna Jičín, 2005, s. 7.

⁴¹ Tamtéž

⁴² Tamtéž, s. 8.

⁴³ Jan Lier byl český spisovatel, novinář, výtvarný a divadelní kritik a jeden z představitelů ruchovsko-lumírovské generace.

⁴⁴ KRÁSNOHORSKÁ – PECHOVÁ, Eliška: *Co přinesla léta*. Druhé knihy vzpomínek svazek II. Praha: F. Strejček, 1928, s. 130.

korespondenci; z jejich vzájemného dopisování se uchovalo 262 dopisů.⁴⁵ V tomto období napsala další dvě básnické sbírky *Divoké kořeni* (1881) a *Luční kvítí* (1882).

3.2. Jičín

Roku 1884 se Irma s rodinou znovu stěhuje, tentokrát do města, kde její otec strávil dětství. Pobyt zde, který trval až do její smrti roku 1914, se vyznačuje určitou dichotomičností. Na jedné straně se Irma těší z nového prostředí, zvláště je okouzlena okolní přírodou, o které také referuje Podlipské. Z listu z 2. května 1884 vyplývá její nadšení z přírody a místa, které se jí zdá až nereálné, jako sen⁴⁶. Zároveň zde vzpomíná na časy svého dětství – opět vidí oknem bytu na nádraží. Na druhou stranu se jí tu ještě více připomínají bolestné vzpomínky na mrtvou matku, jelikož zde vyrůstala, a v pozdějších letech pobytu se její život stává dost statickým, z jejího ustrnulého živobytí jí akorát vytrhávají procházky po okolí, o kterých referuje i ve svých dopisech, a stěhování z bytu do bytu, kterých s rodinou vystřídá sedm.⁴⁷

Je zde odříznuta od centrálního dění v Praze, nikdo ji nenavštěvuje, nepomáhá ani nedostatek finančních prostředků na odběr časopisů. V podstatě se toto období proměnilo v období rezignace, stárnutí a zoufání.⁴⁸ Autorka je také poznamenána negativním přijetím *Imortel*. Psát však nepřestává. V tomto období vydává sbírky básní *V písničkách a květech* (1888), *Z Podkrkonoší* (1889) a *Lipové květy* (1892), též povídky *Lid na železnici* (1885), román *Inženýr Racek* (1887), román *Vlnobitím k přístavu* (1888), *Valdštyjn v Jičíně* (1889), román *Mračný a Hrabín* (1895), povídku pro děti *Venouš* (1904) a román *Stojanova říše* (1912). Za sbírku *Z Podkrkonoší* obdrží cenu Svatoboru.⁴⁹ Od roku 1884 začíná publikovat v jičínském časopise *Krakonoš*, který vychází od roku 1872, protože „upřímně slouží našemu českému lidu [...]“.⁵⁰ V Jičíně se Irma účastní veřejného a kulturního života, navštěvuje např. Literární jednotu, avšak povahou je spíše introvertní, uzavřená do svých pocitů, které pak vyvěrají z jejích veršů. Ve svých listech také referuje o existenci různých spolků v Jičíně. Se zájmem sleduje české kulturní dění a sama přednáší například o poezii Julia Zeyera, který jí byl svým dílem z lumírovské generace nejbližší, či o J. V. Sládkovi.

Ani ženská otázka nebyla Irmě úplně cizí. Pravidelně přispívá do *Ženských listů* Krásnohorské, která s radostí její příspěvky otiskuje. V jednom z nich, s názvem *Sluší-li*

⁴⁵ HRDINA, Martin: Úvod. In: *Šeřík a růže: Korespondence Army Geisslové a Sofie Podlipské 1883–1897* (ed. Martin Hrdina). Praha: Academia, 2017, s. 17.

⁴⁶ *Šeřík a růže: Korespondence Army Geisslové a Sofie Podlipské 1883–1897* (ed. Martin Hrdina). Praha: Academia, 2017, s. 25.

⁴⁷ HOFMANOVÁ, Jana: *Irma Geisslová. Básnický objev naší doby*. Městská knihovna Jičín, 2005.

⁴⁸ SLAVÍK, Ivan: Neznámá I. G. In: I. Slavík, *Viděno jinak*. Praha: Vetus Via, 1995.

⁴⁹ HOFMANOVÁ, Jana: *Irma Geisslová. Básnický objev naší doby*. Městská knihovna Jičín, 2005, s. 41–42.

⁵⁰ Tamtéž, s. 12.

ženám míchati se do politiky, se vyjadřuje, že by ženám nemělo být upíráno vědění o politice, jelikož je součástí a až povinností každého jednotlivce. Politika jde v podstatě ruku v ruce se vzděláním ve vlasteneckém duchu, který Irma považuje za důležitý.⁵¹ Zároveň zdůrazňuje sebevyjádření, které tak mohutně dominuje v její poezii. I když po *Imortelách* se staly její básně méně osobní.⁵²

Roku 1896 Irmu zasahuje další velká rána – smrt jejího otce, a smutek u ní přetrvává ještě dlouho, jak naznačují i její dopisy Podlipské z následujícího roku. Nejenom tato událost v básniřce začíná probouzet nové pocity smutku, bolesti a zmaru. Už od roku 1894 v dopisech píše, že ji nic netěší. Pocity neustálého smutku ji neopouštějí, spíš se naopak stupňují s dalšími roky. Z básní jejích posledních let vyplývá pocitování beznadějné situace, rezignace na vše, únavy: „*Ztratila jsem sama sebe, / nemohu se nalézt, / cítím velké prázdno, / jest to jako neštěstí. / Nečinnost mne hubí, / padám v seči bez boje, / něčeho se lekám / a zas vše mi jedno je!*“⁵³ Především z přelomu let 1913–1914, kdy píše své poslední básně už doslova před smrtí, kdy ji nic netěší, je jí k uzoufání a v podstatě již čeká na odchod z tohoto světa: „*Ráda bych umřela, teskno mi, / úzko až k uzoufání, hořko až k smrti, / bojím se, šílenství mozek že zdrtí... / ráda bych umřela, bože můj...*“⁵⁴

3.3. První česká moderní básniřka?

Čím tato autorka vlastně byla? Skutečně „*první českou moderní básniřkou*“ nebo pouze „*provinční veršotepkyní*“, jak se dotazuje Jana Hofmanová ve své monografii?⁵⁵ Počátek tvorby mladé Irmu byl velmi nadějný.

Už v roce 1876, ještě před vydáním první básnické sbírky, píše Geisslové J. V. Sládek dopis plný uznání, radosti z jejích písní a víry, že její tvorba je dost dobrá, aby ji vydávala sama.⁵⁶ První básnickou sbírku *Imortely* potkal rozporuplný osud. Byla vydána na doporučení Jana Nerudy, který ještě téhož roku v *Národních listech*⁵⁷ vyzdvihl její hloubku, živý cit a lahodnou formu, nicméně v časopise *Osvěta*⁵⁸ o rok později kritizoval přílišný smutek, i tak ale verše doporučoval publiku a mnohé básně označil za výkaz velkého talentu. Objevovala se

⁵¹ BAHENSKÁ, Marie – HECZKOVÁ, Libuše – MUSILOVÁ, Dana: *Ženy na stráž!: české feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2010, s. 90–91.

⁵² MOLDANOVÁ, Dobrava: Ztěžklá křídla snů: Literární stylizace a autostylizace spisovatelek na přelomu 19. a 20. století. In: *Ztěžklá křídla snů: Ženy v české literatuře*. Praha: Památník národního písemnictví, 2004, s. 176–177.

⁵³ GEISSLOVÁ, Irma: *Zraněný pták* (ed. Ivan Slavík). Hradec Králové: 1978, s. 147.

⁵⁴ HOFMANOVÁ, Jana: *Irma Geisslová. Básnický objev naší doby*. Městská knihovna Jičín, 2005, s. 45.

⁵⁵ Tamtéž, s. 40.

⁵⁶ Tamtéž, s. 37.

⁵⁷ NERUDA, Jan: *Imortely*. Básně Irmu Geisslové. In: *Národní listy*, roč. 19, 1879, č. 298, s. 3.

⁵⁸ NERUDA, Jan: *Imortely*. Básně Irmu Geisslové. In: *Osvěta*, roč. 10, 1880, č. 2, s. 172.

však další hodnocení kritizující přílišnou rozervanost, která neměla větší odůvodnění. Avšak jazyková stránka básní byla naopak vyzdvihována jako krásná.⁵⁹ I Eliška Krásnohorská se k veršům *Imortel* stavěla spíše negativně – autorka se měla povznést nad osobní bol a věnovat se vznešenějším úkolům, jelikož měla velký talent, který by mohla plně využít, a její verše považovala opravdu za pokročilé.⁶⁰ Básněmi v *Imortelách* bývá Geisslová označována za předchůdkyni básnické generace 90. let, předešla svou dobu o celé desetiletí, za jejího života nebyly však tyto básně moc pochopeny.

Přispívala do nejrůznějších periodik – *Květy*, *Osvěty*, *Světozoru*, *Zvonu*, *České včely*, *Zlaté Prahy*, *Koledy* či *Lumíru*. A počala psát také prózu. Ta však ze současného pohledu nedosahuje takových kvalit jako její intimní básnická tvorba. Její povídky a novely zůstávají povahy druhořadé a provinční, označované za konformní a tuctové; snažily se vyrovnat dobovým konvencím. I její další poezie jako by se od *Imortel* odvrátila, byla plná vlasteneckých básní, popisů přírody a jednoduchých rýmů, rýmů pro děti. Po její smrti vydala sestra Emílie *Básně z pozůstalosti I. G.* (1915), kam však nechala vybrat právě takové především vlastenecké básně.⁶¹ Nalezneme také různé rýmovačky psané k různým příležitostem, např. *Vzpomínka na Josefa Baráka*. Geisslová psala částečně pro obživu, zároveň ale cítila jistou vlasteneckou odpovědnost, důležitost konání práce pro národ – „*Lid český volný v zemi kvetoucí – / toť snah a tužeb našich sen i meta, / k ní putujeme volným zástupem / a úspěch růžemi nám v cestu slétá.*“⁶² Na druhou stranu čteme hořká slova, která vyplývala z nepříznivých českých poměrů tehdejší doby: „*Z toho českého našeho života vyplývají na povrch takové kalné bubliny, že se hrozím toho, co všechno – nevidím!*“⁶³

Na dlouho jí tak zůstal obraz autorky povídek a knih pro mládež, výchovných povídek a autorky, která do české literatury uvedla povídky z železničního prostředí. Dokud její básně nepřipomněl Ivan Slavík, jak už bylo řečeno. Ten její básnickou tvorbu považoval opravdu za velké dílo. Ovšem tu tvorbu, která byla intimní a vyvěrala přímo z jejího sebevyjádření. Nejvyšší hodnotu tak přisuzoval hlavně jejím nezveřejněným veršům.

Kromě motivů je zajímavá jazyková stránka veršů Geisslové. I když byla souputnicí básníků ruchovsko-lumírovské generace, její poezie se od té jejich částečně lišila. Její verše působí jazykově přirozeněji, jaksi lehčeji, jsou oproštěné od prvků generační poetiky jako

⁵⁹ DRAŽNÁ, Helena: Irma Geisslová – předchůdkyně české dekadence? In: *Legends a mýty české a slovenské literatury* (eds. Stanislava Fedrová a Alice Jedličková). Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, s. 65.

⁶⁰ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška: Imortely. Básně Irmý Geisslové. In: *Ženské listy*, roč. 8, č. 2, s. 23–24.

⁶¹ DRAŽNÁ, Helena: Irma Geisslová – předchůdkyně české dekadence? In: *Legends a mýty české a slovenské literatury* (eds. Stanislava Fedrová a Alice Jedličková). Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, s. 65.

⁶² HOFMANOVÁ, Jana: *Irma Geisslová. Básnický objev naší doby*. Městská knihovna Jičín, 2005, s. 44.

⁶³ Tamtéž, s. 45.

například inverzního slovosledu, opisností a rétoričnosti. Často místo dlouhých veršů užívá krátké, úsečné a stručné verše. Podobně jako u autorů 90. let u ní můžeme nalézt spíše snahu o hudebnost a zachycení něčeho nevyslovitelného, sugestivní osobní výpovědi.

4. Prokletá básnířka – *Imortely*

Básnická sbírka, která se Irmě Geisslové stala osudnou. Na jednu stranu tato sbírka způsobila, kvůli kritice a nepochopení, které získala, že podobné intimní verše za svého života již autorka nevydávala. Na druhou stranu si tato sbírka společně s jejími básněmi z pozůstalosti z jejího díla získala největší pozornost a uznání.

Pro verše této sbírky bývá označována za předchůdkyni české dekadence a potažmo symbolismu, za českou „prokletou básnířku“. Tak ji alespoň označuje Ivan Slavík a klade ji mezi další „prokleté básníky“ české literatury. Její poezie však nevyplývala z příslušnosti k nějakému směru, -ismu, ale z vlastní životní zkušenosti, v jejích verších se zobrazuje spisovatelčin celoživotní postoj, který je pln bolesti a melancholie, ta však neplyne z nudy či přesytení, naopak má základ spíše v hladu, fyzickém i duchovním.⁶⁴ Podle Slavíka se u nás dekadentní poezie rodí v letech 1879 až 1881, a tak staví *Imortely* Irmě Geisslové za počátek české dekadence. Její dekadentní „*ennui, taedium vitae*“, tedy únava až omrzelost vlastním životem, nemá v naší literatuře v její době jinak obdoby.⁶⁵ Její básně z *Imortel* nemají „*kulturní otce ani matky*“,⁶⁶ vyznačují se naprostou osobní originalitou a živostí, která je stále patrná.

Geisslová své *Imortely* vydává roku 1879 tiskem u Grégra a Dattla.⁶⁷ Některé básně publikuje však už dříve – roku 1874 vychází v *Lumíru* pět básní *Na horách*,⁶⁸ *Klamné úsměvy*⁶⁹ a *Bratřím*,⁷⁰ *Za šera*⁷¹ a *K hvězdičkám*,⁷² z čehož dvě, *Za šera* a *Na horách*, jsou později zařazeny i do *Imortel*. Všech pět básní přitom, kromě vlastenecky laděné básně *Bratřím*, v sobě již nese pocity trápení a smutku, jaké vidíme v *Imortelách*.

Sbírka je rozdělena do šesti oddílů: *Písně*, *Květy z matčina hrobu*, *Otčině*, *U vesmíru*, *Na ztracených cestách* a *Propast*. Už z názvů jednotlivých částí sbírky můžeme tušit jejich charakter.

První oddíl sbírky *Písně* obsahuje dvanáct básní, které opravdu odpovídají nadpisu, svou výstavbou připomínají písně – básnířka používá krátký verš, básně jsou poměrně úsečné a strohé a díky použití pravidelného převážně přerývaného nebo střídavého verše působí

⁶⁴ SLAVÍK, Ivan: I česká literatura má své prokleté. In: I. Slavík (ed.), *Čeští prokletí básníci*. Brno: Host, 1998, s. 9.

⁶⁵ SLAVÍK, Ivan: Neznámá devadesátá léta. In: I. Slavík (ed.): *Zpívající labuť: Zapomenutí básníci devadesátých let*. Praha: Odeon, 1971, s. 12 a 15.

⁶⁶ KALIVODOVÁ, Eva: *Browningová nebo Klášterský? Krásnohorská nebo Byron?: O rodu v životě literatury*. Praha: Karolinum, 2010, s. 211.

⁶⁷ GRMOLEC, Zdeněk. *Od stromů k samotám*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 2013, s. 144.

⁶⁸ GEISSLOVÁ, Irma: *Na horách*. In: *Lumír*, roč. 2, 1874, č. 48, s. 579.

⁶⁹ GEISSLOVÁ, Irma: *Klamné úsměvy*. In: *Lumír*, roč. 2, 1874, č. 33, s. 398.

⁷⁰ GEISSLOVÁ, Irma: *Bratřím*. In: *Lumír*, roč. 2, 1874, č. 33, s. 398.

⁷¹ GEISSLOVÁ, Irma: *Za šera*. In: *Lumír*, roč. 2, 1874, č. 40, s. 481.

⁷² GEISSLOVÁ, Irma: *K hvězdičkám*. In: *Lumír*, roč. 2, 1874, č. 40, s. 481.

velmi rytmicky. Připomínají tak lidovou poezii: „*V rozhoupaných haluzích / malé ptáčků děti / švitoří a těší se / jak tam budou pěti. / Větrík mladým listovím / tichou píseň hude – / kdež budu, až sežloutlé / opadávat bude?*“⁷³ I po stránce tematické může připomínat lidovou poezii. Básniřka se obrací k přírodě, krajině, pozoruje jednotlivé detaily, její proměny s plynutím času, které vidíme v opadávajícím zežloutlém listí i ve verších referujících o konci života. Takové spojení lidové poezie s motivem konce života, který někdy nastává náhle a neočekávaně, vidíme např. v básni *Žití motýla*:

*Vylít motýl vesele
z červeného jetele,
zatřepotal křidélkoma –
kde že sladko – tu že doma.*

*Motýlek ten hezoučký,
tečkováný, žluťoučký,
semo tam se mihotaje
nedoletí v dálné kraje.*

*Jednou s vánkem počne hrát,
dolů zřím jej dopadat;
končí žití na jeteli
záhy – ale u veselí.⁷⁴*

Báseň začíná optimisticky, vesele, pokračuje sugestivními popisy motýlkova vzhledu, avšak v poslední sloce nastává převrat a lyrický subjekt pozoruje, jak motýl náhle působením přírodních živlů umírá. Ze života a radosti se přesouváme k jeho konci. Básně jsou plné přírodních motivů – různých příslušníků fauny (ptáčci, křepelka, skřivánek, motýl), částí flóry a okolního prostředí (kmen stromu, listí, břízy, haluze, šerík, jetel, pšenice, žito, potůček v lese, křoví), větríku. S pohledem na krajinu souvisí také stesk po rodném kraji, po Čechách. Irma tyto verše psala, když s rodinou ještě bydlela v Budapešti, kde často zažívala smutek a neporozumění působením cizího prostředí, to nám ilustruje např. báseň *Přání u Dunaje* (již výše zmíněná). Lyrický subjekt je tedy zakotven v přírodním prostředí, okolní krajině, která

⁷³ GEISSLOVÁ, Irma: *Imortely*. Praha: Grégr a F. Datel, 1879, s. 7.

⁷⁴ Tamtéž, s. 16.

se stává součástí lyrického subjektu. Příroda charakterizuje vnější svět, ve kterém se nachází. Druhá poloha básní je tvořena subjektivní pocity lyrického subjektu, které vycházejí z jeho nitra. Ty jsou však v souladu s přírodním prostředím, navzájem se prostupují, všechny pocity bolesti, smutku, marnosti nad životem jako by se v krajině odrážely. Na druhou stranu si příroda někdy žije vlastním životem a je netečná, neznalá pocitů, které jsou subjektem vyjadřovány, např. v básni *Tajemství*: „*Rumění se v žitě koukol, / modrají se chrpy – / a to neví nikdo v světě, / co má duše trpí. / [...] Pěje skřivan pod obláčkem, / třepotá se v jasnu – / a to neví nikdo v světě, / pro koho já shasnu.*“⁷⁵ Po poetické stránce tu také vidíme opakování třetího verše (děje se tak ve všech třech slokách), toto opakování se vyskytuje i v dalších básních a opět připomíná souvislost s lidovou poezií, zvláště zřetelné je to v básni *Jeseň*:

*Roviny, planiny,
jak mi to líto,
že už je požata
pšenice, žito;
pšenice žito,
vlnivé klásky,
že s nimi umlkly
skřivánčí hlásky.*⁷⁶

Opět zde můžeme sledovat tematiku konce – pole už jsou pokosená a s nimi odešly i hlásky skřivánků, jako by odcházela sama radost vyvolávaná skřivánčím zpěvem.

Už na titulní straně pod názvem tohoto oddílu čteme báseň, která by mohla charakterizovat celkově povahu této sbírky: „*Ráda bych zpívala, / však – je mi k pláči, / vyronit slzy proud / kam pak to stačí?*“⁷⁷ Probouzí se tu nosné motivy celé sbírky: emocionální bolest, smutek, pocity úpadku a konce, myšlenky o smrti, pocity úzkosti a bezvýchodnosti, které postupem sbírky stupňují. Už zde se také objevuje básnířčina touha po něčem nezachytitelném – po dálkách, nějakém lepším místě či světě, touha odejít někam, kde nebude trápení, kde zmizí hoře, touha odejít „*za moře daleké / na jih vonný, vlnadný, – / kde by se nerouhal / hoři mému žádný.*“⁷⁸ Dalším z častých motivů je ztráta naděje, potažmo pocity bezmoci a beznaděje: „*Zadusila pozdní květy / sněžná závěj – / a v mém srdci poslední*

⁷⁵ Tamtéž, s. 15.

⁷⁶ Tamtéž, s. 17.

⁷⁷ Tamtéž, s. 3.

⁷⁸ Tamtéž, s. 5.

*už / zmirá naděj.*⁷⁹ Tato ztráta nadějí ve spojení s touhou po něčem lepším, mohli bychom říci až s touhou po nějakém ideálu, který ale nepřichází, vykazuje podobnost s poezií romantismu. Romantické či novoromantické motivy, prvky nebyly ničím výjimečným pro autory lumírovské generace, a jelikož i Irma přispívala do časopisu *Lumír* a z počátku její tvorby stála blízko jejich poezie, ani romantické motivy u ní nejsou zas tak překvapivé. Nejpatrnější je to zřejmě v básni *Ve vůni šeříku*:

*Dýchá šeřík do šera
májového večera,
v diamantech plane tráva,
vůni časem prolétá,
šeříkem se proplétá
hnědá peruť smrtihlava.*

*Luny paprsk třpytivý
roní světlo na nivy,
na jezera plochu bílou,
tu kde v šumném listoví
košatého olšovi
ptáče dřímá s družkou milou.*

*Šumot strání lesnatých,
bzukot mušek křídlatých,
šplíchoť vln a vánku chvění...
slzu láká do strachu
tento souzvuk soumraku
plný tužeb, plný snění –!*⁸⁰

Romantické motivy můžeme spatřovat v májovém večeru, luně, šeru a soumraku, smutku, který nutí do slz, motivu smrtihlava, který jako kdyby měl předznamenávat smrt. Co se přírodních motivů týče, ty ožívají pomocí použití personifikací, příroda ožívá a žije si svým vlastním životem – „*nad čím se raduje skřivánek malý*“, „*dřímají skály*“, „*o čem si povídá*

⁷⁹ Tamtéž, s. 6.

⁸⁰ Tamtéž, s. 11.

potůček v lese, „o čem si šeptají bělostné břízy“.⁸¹ Básnička často využívá personifikací, díky kterým ožívají samotné pocity přírody, zajímá ji, co si šeptají stromy, potůček apod., jako by chtěla být součástí jejich tajemství, jejich intimního světa. To dotváří její senzitivní vnímání přírody, její popisy, které se hemží barvami, epitety, eufonií, eufemismy, díky kterým básně o beznaději a smrti působí něžněji, soucitně. Silným romantickým motivem je samozřejmě také touha, jak vidíme i v posledním verši básně *Ve vůni šeríku* – soumrak plný tužeb a plný snění a silný milostný jarní cit, který je ryzí. Vyjadřuje myšlenku, že všechno živé tvorstvo cítí a bůh je tudíž láskou.

Druhý oddíl sbírky *Květy z matčina hrobu* je reflexí na úmrtí Irminy matky, což je patrné jak z názvu, tak titulní básně: „*Odpočívej sladce / v tichém, matko, hrobě! / kdybych mohla, věr mi, / já bych přišla k tobě.*“⁸² Skládá se z patnácti básní, které jsou především plné smutku a bolesti z matčiny smrti. Ta se stala takovým prvním impulzem hluboké studny její bolestné poezie i v dalších letech a neopouštěla ji. Básně v této sbírce nejsou příliš různorodé, dalo by se říci, že jsou spíše jednotvárné. Opakují se stejné motivy – smrt matky („*Má vesna byla kratičká, / že zesnula mně matička [...]*“)⁸³ a smutek z jejího odchodu, který je často vyjádřen až plačtivě („*co napláči se pro tebe, / že odešlas mi do nebe*“).⁸⁴ Melancholickou chmurnou náladu dokresluje podzimní scenérie – „*Ó, spustošený podzime! / jak teskně mluvíš k duši mé [...]*“.⁸⁵ Celkově je zde popis prostředí, přírody, krajiny temný, zasmušilý, ovlivněn temnými myšlenkami lyrického subjektu (bledé slunce, ztracený skřivan, černá zem, drsná mlha), je zde patrné, že dochází ke ztotožnění lyrického subjektu se samotnou básničkou a jejími pocity, jako v mnoha dalších básních. Z veršů vyplývá láska a obdiv, veliká úcta, kterou Irma ke své matce cítila („*Tys víc než matkou byla mi,*“).⁸⁶ O to víc prožívá bolest z její ztráty, která někdy hraničí až s šílenstvím – „*Ó matko, matko! Šílím snad, / než prosím, mohu-liž já za to? / proč bylas duší andělskou, / tvůj pohled jas, tvá slova zlato?*“⁸⁷ Nic takového, co nacházela u své drahé matky, již nemůže nikde najít. Ve většině veršů se opakují vzpomínky na matku, lyrický subjekt ji i oslovuje, připomínají intimní zpovědi. Bolest subjekt tak ochromuje, že si přeje odejít ze svého místa žití, patrně ze světa úplně a ukončit své utrpení, přeje si odejít za svou mrtvou matkou:

⁸¹ Tamtéž, s. 13.

⁸² Tamtéž, s. 19.

⁸³ Tamtéž, s. 21.

⁸⁴ Tamtéž, s. 23.

⁸⁵ Tamtéž, s. 21.

⁸⁶ Tamtéž, s. 22.

⁸⁷ Tamtéž, s. 28.

*Ó kterak toužím s větru dechem splynout
a odletět v zem želané své vlasti,
tam na hřbitov, jež žluté kryje chrastí,
a podál hrobu tvého, matko, zhynout.*⁸⁸

Kromě toho ho tíží, že mu nikdo nerozumí, zůstává sám uzavřen ve svém smutku a trápení („*ale srdci mému / nikdo nerozumí*“).⁸⁹

Co spatřujeme po poetické stránce v přechozím oddíle, vidíme i zde, obecně tyto prvky spatřujeme v celé sbírce – eufonii, díky které je v básních vytvářena krásná melodie, až sugestivní verlainovská hudebnost,⁹⁰ ke které dospěl v 90. letech např. Karel Hlaváček. Svou melodickou hudebností Geisslová vystihuje nálady přírody, atmosféru, kde dochází k proniknutí krajiny a duše lyrického subjektu, dalo by se tak mluvit o hudbě duše. Stejně jako později v symbolistní poezii dává hudba pro svou atematicnost a abstraktnost prostor vyjádření subjektivního citu, myšlenek, něčeho nezachytitelného a nejednoznačného.

Byl také naznačen další opakující se motiv sbírky – samota. Lyrický subjekt se se svým smutkem a trápením nemá komu svěřit, nevyhledává lidský soucit a útěchu, protože má strach z posměchu, na jiných místech z neporozumění. Společnost v utrpení mu dělá pouze hvězda na obloze: „*A neznám družky soucitné – / leč hvězdy v klenbě blankytné, / a lidskou hledat útěchu – / já bála bych se posměchu*“.⁹¹ Pocity osamocení jsou v poezii Geisslové všudypřítomné, sama jako by byla vyloučena či se sama vylučovala z lidské společnosti, zejména protože se obávala neporozumění od ostatních lidí; svou samotu a niternou bolest vnímá až téměř jako nemoc, šílenství, ze kterého není cesty. Pochyby až nedůvěra v naději a světlejší zítřky se odráží také ve víře. V prvním oddílu čteme, že bohu je přisouzena láska, která je ve všem živém, v této části sbírky však vidíme samé pochybnosti, pochopitelně vyvolané těžkými osudovými ranami – „*a můj duch jen pochybuje, / matičko má, nerouhá se?*“⁹² Myslím, že bychom mohli odpovědět ano, rouhá se, rouhá se neustálým přemýšlením nad vlastní smrtí a touze po ní, po spočinutí v hrobě u své matky, zanevívá na svůj život. S tím odchází i její touhy, smutek převládá nad jejím životem, nad jejími sny: „*Sen s mých víček odvál dávno / palčivé dech touhy – [...]*“.⁹³ Smrt vyvolává otázky po smyslu vlastní existence, ztráta pevné půdy pod nohama v podobě smrti matky vyvolává ztrátu hodnot, víra

⁸⁸ Tamtéž, s. 24.

⁸⁹ Tamtéž, s. 31.

⁹⁰ SLAVÍK, Ivan: Neznámá I. G. In: I. Slavík, *Viděno jinak*. Praha: Vetus Via, 1995, s. 94.

⁹¹ GEISSLOVÁ, Irma: *Imortely*. Praha: Grégr a F. Datel, 1879, s. 23.

⁹² Tamtéž, s. 26.

⁹³ Tamtéž, s. 29.

je otřesena, ale jde vidět, že jí schází, jako by po ní pátrala – „[...] a tvoje víra, matko, schází mi.“⁹⁴ Silné jsou pocity marnosti, marné hledání matčiny lásky, její ztráta vytváří v nitru básničky hlubokou propast.

Třetí oddíl sbírky *Otčině* je nejkratší z celého souboru, sestávající pouze z osmi básní. Prvních pár veršů pod názvem tohoto oddílu ideálně charakterizuje jeho povahu: „*Ó vlasti, drahá máti! / máš ve mně chudé robě, / mám kvilící jen lyru / a tu svou lásku k tobě*“.⁹⁵ Tento oddíl se poněkud odlišuje od ostatních, naplno se v něm prosazuje ona vlastenecká užitekost a snaha o užitečnost pro národ. Jde především o vlastenecké verše, kterými ovšem jako obyčejně prostupuje smutek a bolest. Ještě výrazněji než v první části sbírky *Písně* jsou zde vyjádřeny pocity stesku po domově, po české zemi. Mladá Irma se ocitá v cizím prostředí Budapešti a nevypadá to, že by si mohla zvyknout. Snaží se nalézt útěchu v krásné přírodě, využívá se v tichu a souladu přírodních scenérií, bzučícího hmyzu a krajině, ve které vládne mír: „*Jak tichý kraj! Roj zlatorudých mráček / jak hejno žluv se vznáší nad západem / mír vane z polí, zdravý dech tam z křoví, / a nebzučí ani hmyz v to nesouladem*“.⁹⁶ Místní přírodu opěvuje, vytváří celou symfonii, která hraje díky jednotlivým článkům, jednotlivým přírodním prvkům v souladu, harmonii. Tyto idylické okamžiky však netrvaly příliš dlouho, končí uvědoměním, že se nejedná o rodnou krajinu, po které básnička touží: „*ach, kde je kraj, kde luh mé drahé vlasti! / ta cizí krása vždy jak když mne ranní*“.⁹⁷ Cizí krajina je často reprezentována řekou Dunaje, symbolizující cizí zemi – „*Dunaj hučí – slza stéká / ach to není naše řeka*“.⁹⁸ Básnička zde vytváří sugestivní obrazce: šeptající vlnky, šumivé vlny, vlnky sladce vyprávějící českou pohádku v básni *Sen nad Dunajem*, kde popisuje momentální okamžik u břehu této řeky – v klidném prostředí se jí přivírají oči, čas jako by se zastavil a kolem znělo jen počínání oživené vody, za víčky ubíhá do snu a představuje si, že k ní vlnky nesou české pohádky, jako by ve svém snu nestála u břehu Dunaje, ale Vltavy:

*Na dunajském břehu
jsem se zamyslila;
zatesknula tiše,
o domově snila.*

⁹⁴ Tamtéž, s. 33.

⁹⁵ Tamtéž, s. 39.

⁹⁶ Tamtéž, s. 42.

⁹⁷ Tamtéž

⁹⁸ Tamtéž

*Šeptající vlnky
hladinou se točí
lahodno je vůkol –
přivřela jsem oči.*

*U poskoku luzném
vlnky dováděly,
pohádky mi české
sladce vyprávěly.⁹⁹*

Na konci básně se ale sen rozplývá a „jenom cizí řeka / takto studená je!“¹⁰⁰ nemůže k Dunaji ani cizímu prostředí přivyknout. V jiných verších vyjadřuje také strach, že zemře v cizí vlasti.

Většina básní se pak nese v duchu romantického žalu nad zašlou slávou Čech. Do kontrastu vstupují verše o udatné české bojovnosti a slávě, hrdinských recích a současný úpadek národa, který se nebrání, nestřeží se před nepřítelem, hrdinové nevstávají ze svých hrobů: „*Co platen sen, ten krásný sen / že na svém statku sám jsi velel... / kdy práh tvůj zatím zarůstá, / je bejlí to a hmusný plevel. / Čím platno snění o recích; / jak slávy Čechám dobývají, / kdy přec jen ku tvé obraně / sem ze svých hrobů nevystávají?*“¹⁰¹ Je vyjádřen smutek nad nečinností národa, nebojovností a otázka, kdy nastanou lepší časy, kdy se národ osvobodí, kdy se vzchopí: „*Kdy boj nám bude svatým zas, / vlastencova ctěna cnost, / že vůle vzpruží klesání / a víra potře pochybnost?*“¹⁰² Básnířka se obrací k symbolům české historie – postavě kněžny Libuše, Janu Žižkovi, Vyšehradu, Vltavě; jak ale vidíme, ve všem vidí úpadek, sláva národa je v dávné minulosti: „*Zlaté město Libušino, / pod Petřínem, na Vltavě, / když tak na tě vzpomenu si, / plakala bych usedavě*“.¹⁰³ Tyto verše vykazují také stesk po Praze. Celá vlast je vyobrazena jako mučednice, která si prošla mnohým utrpením, a z jejího utrpení plyne v těchto básních i utrpení lyrického subjektu: „*Ó vlasti má, ó trpící / ty mučednice svatá, / zda uzřím kdy, že od tebe / ta hořká číš je vzata?*“¹⁰⁴

⁹⁹ Tamtéž, s. 43.

¹⁰⁰ Tamtéž

¹⁰¹ Tamtéž, s. 50.

¹⁰² Tamtéž, s. 53.

¹⁰³ Tamtéž, s. 54.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 48.

Báseň *Na hřbitově kerepešském*, věnovanou památce Josefa Slavíka,¹⁰⁵ vyzdvihuje Ivan Slavík pro její sugestivní slovní hudbu, která si nijak nezadá s Verlainovými verši *Podzimních písní* – „Blouznění / podzimní / z houslí zvoní“; Geisslové nejde o napodobení zvuku, ale její verše jediným úderem rozeznávají náladu z nitra:¹⁰⁶

*Byl chmurný podvečer,
pln oprchaných listů,
pln mřících mlhovin
a větrného svistu,
kdy půda hřbitovní
mým zachvěla se krokem [...]*¹⁰⁷

Čtvrtá část sbírky *U Vesmíru* ztrácí jakoukoli vlasteneckou užitekost a poplatnost přechozího oddílu. Probouzí se tu opravdu dekadentní pohled na svět – základními motivy jsou samota, smutek, bolest, smrt, osud. V této sbírce již nenajdeme radostné verše nebo zmiňovanou naději, jsou vyjádřením hlubokého drásavého smutku individua. Název *U Vesmíru* by také mohl znamenat souvislost s nějakým vyšším principem – hledáním smyslu lidského bytí, člověka jako součásti vesmíru, také vášní a tužeb, smutku a utrpení. Zajímavé je zde hledání utrpení v přírodě, které vytváří souznění mezi ní a člověkem, mezi ní a utrpením básničky; personifikovaná příroda, která také cítí, je dotazována, zda také trpí, zda cítí smutek: „*když se v bouři balvan váš / trhá, drtí, láme, / zda též smutku, žalu vzdech / ve vašich lká útvarech / nad součlena skolem?*“¹⁰⁸

Motiv smrti a konce je zde všudypřítomný. Smrt je tu jako krutá součást přírody, koloběhu života, nad kterou se nikdo nepozastavuje, až na básníka – „*A nikdo proň – leč básník nezasteskne, / dál času běh své hrozné žene kolo, / hvězd kytice dál v zenithu se leskne*“.¹⁰⁹ Smrt je zobrazována především prostřednictvím přírodních scénérií – zmírající ptáčci, uvadající listí, „*list rozloučiv se navždy s haluzemi*“.¹¹⁰ Do kontrastu drsných motivů jsou postaveny krásné sugestivní obrazy – poletující větřík, vonný vzduch, smějící se slunce, šumějící břízy, třepotající křídla orla.

Dekadentní pohled na život asi nejlépe vystihuje báseň *Jeseň na jaře*:

¹⁰⁵ Josef Slavík byl český houslista a skladatel žijící mezi lety 1806–1833.

¹⁰⁶ HOFMANOVÁ, Jana: *Irma Geisslová. Básnický objev naší doby*. Městská knihovna Jičín, 2005, s. 41.

¹⁰⁷ GEISSLOVÁ, Irma: *Imortely*. Praha: Grégr a F. Datel, 1879, s. 45.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 60.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 61.

¹¹⁰ Tamtéž

*Je smutno; vesny čas, leč zima,
na suchých, holých větvích stromů
jen vrabci sedají a křičí,
jsou nevitáni už kol domů.*

*Je smutno; těla zpěvných ptáků,
již pomrzli tu hustě leží,
brouk živí se z nich, záhy zplozen,
i tuhne zas – již opět sněží!*

*Je smutno, mysl zasmušena,
a srdce dvakrát žal svůj cítí,
ten starý žal! – duch stůně tuchou:
že vyschne jednou všechno žití.*

*Je smutno, hlava unavena,
i příroda kdys mdlobou stane,
a časem vymizí i lidstvo,
jak jarní páry větrem štvané.¹¹¹*

Už název ilustruje, že po období jara, období, které symbolizuje nové začátky, nový život, radost, přichází podzim, kdy pomalu příroda chřadne a který je tak spojován i s melancholií a přicházející smrtí. Opakující se motiv smutku na počátku každé sloky ještě tyto dojmy umocňuje. Na budoucnost se pohlíží až apokalypticky – „*a časem vymizí i lidstvo celé*“. Celé je to protkané předtuchami smrti, neštěstí, nešťastného osudu. Ten také figuruje v několika dalších básních – v básni *Tucha* vidíme právě takovou hrozivou předtuchu nešťastného osudu: „*Mně teskno je, tak nevýslovně, / tak smutno, jako před smrtí – / zdaž předtucha to, příští ranou / že osud hrud' mou rozdrť?*“¹¹² Lyrický subjekt se strachuje o to, že bude zapomenut a nezůstane po něm žádná stopa, žádná „*zvučná hesla*“; žádá, „*necht' bleskem zaplane mé žití /*

¹¹¹ Tamtéž, s. 65.

¹¹² Tamtéž, s. 66.

*a v blesku tom ať zhynu!*¹¹³ Blesk nejspíše reprezentuje touhu, vášně, vzrušení nebo cokoli, čím by dokázal člověk vzplanout. Bála se básnířka toho, že bude zapomenuta? Toužila po vášni, po nějakém intenzivním impulzu, v němž by se zcela ztratila?

V jiné básni *Osud* je vylíčena tíseň z existence, která je zásadně určována nezvratným osudem, výsměch svobodné vůli, protože ta ve skutečnosti neexistuje; jestli vše dopředu určuje bůh, je kladena otázka, proč se v tom případě srdce rmoutí, proč se vzpírá duch. Přesto se subjekt nehodlá svému osudu odevzdat – raději by zemřel, než se poddal, i kdyby i toto byl sám záměr osudu. Sama autorka na žití, i přes časté depresivní myšlenky a rány osudu, nikdy zcela nezanevřela.

Do veršů se vkrádá dekadentní únava, únava z života, marnost, vše se stává obtíží: „*ted' má hlava těžká, znavena / jako pod korunou strastí, / hle, i radost nudnou obtíží [...]*“ a „*oh, jak bolestným ten denní jas, / a jak trapným je ten poklid ticha!*“¹¹⁴ Jas dne se stává příliš bolestným pro člověka, který se nachází v temnotě, a klidné ticho vyznívá nepatřičně ve spojení s neutuchajícím smutkem uvnitř duše.

Básnířka se také zabývá charakterem básníka, soustředí se na jeho charakteristické vlastnosti jako prožívání přírody, touhy, beznaděje. Jediný je citlivý a vnímavý k utrpení všeho bytí. Jeho druhou stránkou je však pouhá chtivost slávy, která je zde kritizována – „*Ne, ty sníš o slávě!*“¹¹⁵ Zřejmě jde i o vyjádření samotného básnířčina neúspěchu, Geisslová neměla za svého života až tak velký literární úspěch, nebyla slavná, stala se přesně tím básníkem, který vše okolo sebe vnímá a je plný citu, jak ho i zde popisuje.

Pátý oddíl sbírky *Na ztracených cestách* je s dvaceti básněmi nejobsáhlejší částí a v podstatě pokračuje v poetice části přechozí – nejvíce akcentována je zde samota, opuštěnost, bloudění, beznaděj, smrt a strach z ní, chlad, temno. Přírodní scenérie se koupu v podzimním šeru, tichu a smutku a jejich melancholické nálady rezonují s těmi, které prožívá lyrický subjekt, soucítí s nimi, jsou mu jediným společníkem v utrpení – „*Sadem kráčím, chladné vlhké ticho / tíží vrby, olše bez pohnutí, / listí ve vrcholech dosud husté, / ale prožloutlé, jen k opadnutí. / [...] obloha tak smutná – jak má duše, / a v mé duši smutek neskonalý.*“¹¹⁶ Smutek jako by byl vtělen do postavy démona, stínu, který je s ním neustále spojen – „*a teskně dívám se, jak bloudí po valech / můj démon černoooký.*“¹¹⁷ Subjekt je ustavičně smutkem a bolestí pronásledován, chvíli útěchy nachází jen ve snu, např. v básni *V kostele*

¹¹³ Tamtéž

¹¹⁴ Tamtéž, s. 62.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 67.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 82–83.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 80.

nachází chvíli úlevy v chrámu, kam proudí třpytivé paprsky světla, které na pár okamžiků zahání temnotu, a je cítit boží vlídnost v prostoru, která těší duši, načež se v jeho snové přítomnosti zjevuje anděl, u kterého konečně nachází soucit. Vše se však nakonec rozplývá a zůstává znovu jen bolest skutečnosti – „*tu jsem se ohlédla – než prázdno, prázdno kolem, / to zase byl jen sen! – a s veškerým svým bolem / spor znovu propukal.*“¹¹⁸ Lyrický subjekt se snaží najít ráj, místo, kde by našel útěchu a klid, vysvobození ze své trudné reality, ten však nikde nenachází, což vyvolává silné pocity beznaděje a zmaru, touhu po smrti, kterou vidí jako jediné možné vysvobození: „*Až udeří má hodina, / jež ze všech muk mne vyproští*“.¹¹⁹ Zároveň projevuje úzkost, co se stane po jeho smrti, opět přemýšlí, jestli bude někdo, kdo oslaví jeho osobu, jeho dílo. Patrně se zde básnířka stylizuje do lyrického subjektu a jeho obav. Určitou útěchu nebo spíš možnost, jak se vyjádřit a svěřit, vidí v psaní, ve vyjádření se uměním: „*Jen tehdy oko moje zablesklo / a v nadrech cítila jsem prudkou slast, / když zahlédla jsem nástroj lesknavý*“.¹²⁰

Tato část sbírky se zejména vyznačuje tím, že básnířka zde odkrývá své nitro čtenáři, nechává nahlédnout do své utrápené rozervané duše se všemi jejími bolestmi a pocity. V době, kdy Irma vydává tyto verše, ještě publikum nebylo příliš zvyklé na takové intenzivní niterné projevy jako: „*nitro mé zprahlá divoká rokle, / tu není stébla, travičky zmoklé*“.¹²¹ Celou svou duši obnažuje, vysvléká ji donaha. Jak už bylo řečeno, v této době je Irminým prostředím kromě přírody budapešťský byt, v němž tráví svůj čas v izolaci, mezitím co jí život ubíhá; pociťuje zde velkou samotu, jejím životem prostupuje stagnace – „*Já dívám se v noc oknem osamělým, / tma v jizbě, lampu zhasla vichřice, / sním o štěstí – a zatím na skle smývá / vzdech touhy žhavý ledné kytice*“.¹²² Žila by ráda plným vášnivým životem, ale není jí to dáno. Tento pocit tvoří jádro této sbírky, všechny pocity smutku, zmaru a bolesti neplynou z nějaké pózy, ale z velikého životního neštěstí, jak sama Irma napsala: „*Nemám štěstí. Zní to fatalisticky, ale nelze to vyvrátiti*“.¹²³

V dalších básních se vyjadřuje také smutek nad uplynulým mládím, zánikem mladistvého nadšení a snů, uplynulou dobou víry a nadějí, které se později mění v klam, viz báseň *Památky mládí*. Název *Na ztracených cestách* by tak mohl znamenat jednak ztrátu mládí, snů a nadějí jako cest, po kterých mohla básnířka jít, nebýt jejího neštěstí, nebo také ztrátu sebe a příležitostí na své životní cestě.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 85.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 81.

¹²⁰ Tamtéž, s. 89.

¹²¹ Tamtéž, s. 87.

¹²² Tamtéž, s. 98.

¹²³ SLAVÍK, Ivan: Neznámá I. G. In: I. Slavík, *Viděno jinak*. Praha: Vetus Via, 1995, s. 99.

Již název poslední části sbírky *Propast* v sobě nese beznaděj a temné myšlenky. Právě z této části sbírky vybíral Ivan Slavík do svých antologií většinu básní Geisslové, básně jako *Udeřte bubny pohřební*, *Močály* nebo *Poslední. Imortely* se jako celek jeví jako poměrně nerovnoměrné, obsahují básně „větších kvalit“ a básně dnešní dobou méně doceněné, např. básně vlasteneckého charakteru. Tento oddíl se však jeví význačně zvláště pro svou celistvost. Dochází zde k vyjádření úplné a nenapravitelné beznaděje, bezmoci a konečné touhy po smrti – pádu do propasti. Lyrický subjekt se poddává naprosté rezignaci na život i štěstí, ve své budoucnosti vidí jen úpadek, hořký konec, nevidí důvod snahy o nějaký boj, stejně zestárne, mládí odejde a žár touhy a života se nachýlí ke konci – „*O, přijde brzo čas, že nic už na světě / mne k plesu neroznítí, / jáť všeho konec znám, než v zárod vlívá se / že musí za své vzítí*“.¹²⁴ Všechno se mění v hořký konec, smích se mění v pláč, láska v klam, protože stejně jako všechno ostatní zhasne, nevěří už v ráj, všechno se obrací v bídu, jak to vidíme v básni *Udeřte v bubny pohřební*:

*Už odumírá vše, co vřelost duše mé
kdy vzněcovalo v plamen,
mne mrazí, nudí vše, já sama bezcitna
jak chladný, hrobní kámen.*

*Ted' z vůní srší jed, a vzlykot ze smíchu,
a ze přepychu bída,
co nyní vzruší mne, je pochod smuteční
a velká panychida.*

*Ty duhy v životě, toť vzdušné preludy,
a láska - ta je klamem,
vždyť zchladne jako vše, a těžko modlit se
pod znesvěceným chrámem.*

*A těžko pracovat, kdy známe nicotu
a bídný konec všeho,*

¹²⁴ GEISSLOVÁ, Irma: *Imortely*. Praha: Grégr a F. Datel, 1879, s. 108.

*i nelze věřit v ráj, kdy nitro kolbištěm
je reje pekelného.*¹²⁵

Už v sobě nemá ani špetku života, pouze chlad, cítí už jen nudu ve svém životě a bolest, je naprosto duševně vyprahlý. Vše se obrací v nicotu a temnotu – motivy pekla, satanáše, jedovatých rostlin (oměj, blín) a samotného jedu symbolizují dekadentní úpadek, který je tak typický u pozdějších básníků dekadentně symbolistních, vyžívajících se v takových temných motivech a chorobných stavech člověka:

*Drkotavě vítr tančí v roští,
zemi luna halí do rubáše,
tužby divoké v mé planou duši,
a v mém srdci radost satanáše.*

*A má duše — to je hlubné peklo,
oměj, lilek obrůstají stěny,
v blínu dříme saň a já jí tahám
černé perly z krvavé úst pěny.*¹²⁶

Ve svém neštěstí zachází až tak daleko, že si přeje neštěstí a zánik celého světa, což je dost překvapivé, když si uvědomíme, že po celou dobu ve svém trápení žije sám a nepřenáší ho do okolního světa, zvláště na další lidi. Zachvacuje ho až šílenství, které plyne z bezmoci a smutku tak silného, že si přeje utrpení i ostatních, jako by nemohl snést, že trpí osamoceně:

*Nechat' žhoucí vlasatice
na zem jako tygr skočí,
nechat' na prach rozsápe ji —
hasne záře černých očí! — —*

*Nechat' skutálí se vesmír
k šedým nohám nestvořence,
na rumech pak ať se svíjí*

¹²⁵ Tamtéž, s. 109.

¹²⁶ Tamtéž, s. 106.

červi lidští v černé věnce!

*Cherubové, plačte oheň,
jenž vám zpraží bílé líce
v popel, jak ty puklé hvězdy
kol oharku pŕlmesíce!¹²⁷*

Z drsných obrazů plyne zlost a nenávisť ke všemu živému, která ale pouze plyne z rozbolavělého nitra. Subjekt jimi podává vzkaz, že když on trpí, ostatní a celý svět by měl trpět také. Opět se ve verších ozývá tajemná, temná hudebnost, výjimečné metafory jako „oharek pŕlmesíce“, což zmiňuje i Hofmanová – „kdo si tehdy troufl na takovou metaforu“, ¹²⁸ a cherubové plačící oheň navozují apokalyptický obraz.

I zde se ve velké míře básnířka pídí po smyslu života – k čemu to všechno, když se vše nakonec obrací v prach, když člověk neví, co je cílem života, a pouze se nechá vláčet osudem a žije útrpně? Výstižně to ilustrují verše básně *Poslední*: „O, pro nic za nic žít, jen slepě tancovat, / jak osud píská nám, a neznat příčinu, / a neznat odměnu, ni cíl, ni závěrek“. ¹²⁹ Celý svět a jeho přísliby jsou jen klamem, vše totiž končí pádem.

¹²⁷ Tamtéž, s. 120.

¹²⁸ HOFMANOVÁ, Jana: *Irma Geisslová. Básnický objev naší doby*. Městská knihovna Jičín, 2005, s. 41.

¹²⁹ GEISSLOVÁ, Irma: *Imortely*. Praha: Grégr a F. Datel, 1879, s. 123.

5. Básně po Imortelách

Po své první básnické sbírce napsala Irma Geisslová ještě dalších pět. Po kritice *Imortel* se rozhodla, že poslechne rad a dá se na „vážnou“ poezii. Jenže následující sbírky už nedosahovaly takových hodnot jako její prvotina. Ve své době však byly hodnoceny kladně, oproti *Imortelám*, které byly podle dobové kritiky příliš chmurné. Následující sbírky byly přijímány již kladněji, také neměly moc čím šokovat, povětšinou se jednalo o díla konvenční, zapadající do dobou přijímaného stylu – verše vlastenecky užité, humorné, popisy krajiny, historické reflexe a rýmovánky pro děti.¹³⁰

Můžeme je rozdělit na sbírky pro dospělé, *Divoké koření* (1881) a *Z Podkrkonoší* (1889), a na sbírky pro děti a mládež, *Luční kvítí* (1882), *V písniích a květech* (1888) a *Lipové květy* (1892).

5.1. Básně pro dospělé

5.1.1. *Divoké koření*

První sbírka pro *Imortelách* vychází roku 1881. *Divoké koření* je soubor poezie, humoristických povídek a dramatických textů. Sbírkou je rozdělena do tří částí: *Poezie nádražní*, *Poezie všelijaká* a *Dramatické fantazie*, přičemž je členěna tematicky.

Divoké koření mělo kladnou odezvu. Můžeme se podívat například na kritiku básníka Otakara Mokrého v *Květech* z roku vydání sbírky. Mokřý hodnotí Geisslovou jako pilnou a nadanou autorku, která je sice na tiché, ale „*květuplné dráze*“. Dosavadní dílo soudí jako chmurné a teskné, a je tudíž překvapen „*slunnou pohodou*“ básní, nespoutaným divokým humorem a neočekávanými až smělymi obraty, které vyznívají šťastně i originálně.¹³¹

Oddíl *Poezie nádražní* obsahuje čtyři básně, *Z poezie nádražní*, *Za hvizdotu lokomotivy*, *Písň strojvodičovy* a *Strojvodičův román*, zbytek tvoří próza – povídka *Genius na kolečkách*, arabeska *Tulačka z nádraží*, úryvek z nádražní romantiky *Ve srázném sletu* a humoresku *Třetí zvonění*. Všechny tedy vycházejí z nádražního prostředí, které Geisslová tak dobře znala.

Celou sbírku ještě předchází titulní báseň *Divoké koření*, ve kterém básnířka vytváří alegorii – chudá dívka sbírá divoké koření, které pak prodává, aby získala nějaké peníze a mohla přispět na obnovu „*chrámu umění*“, který stihly plameny. Sbírkou byla vydána v roce, kdy bylo otevřeno a zároveň vyhořelo Národní divadlo v Praze – dívka představuje lid, který

¹³⁰ HOFMANOVÁ, Jana: *Irma Geisslová. Básnický objev naší doby*. Městská knihovna Jičín, 2005, s. 40–41.

¹³¹ MOKRÝ, Otakar: *Divoké koření*. Verše, povídky a hry humoristické od Irmy Geisslovy. In: *Květy*, roč. 3, 1881, č. 11, s. 636.

se skládal na jeho obnovu; i když byla sama chudá, ze všech chtěla pomoci tomu dílu, které se bude honosit slávou i v budoucnu: „*Tu děva plná plesání / chvátala přispět dílu, jež snahou všech / a kteréž jménu českému / vítěznou bude slávou i po letech*“.¹³² Vlastenecké verše se pak v autorčině další poezii objevují hojně.

Další básně se týkají převážně tematiky nádraží, vlaků, telegrafních drátů, pracovníků na trati a prostředí železnice. Objevují se vzpomínky na toto prostředí a na dětství: „*Povždy se mne – zaslechnu-li / parostroje hvizdnutí – / snívá upomínka dětství [...]*“.¹³³ A i když v těchto básních nevidíme ten beznadějný dekadentní pohled na život, určité ozvěny melancholické nálady první sbírky se tu objevují – stesk nad dávno zaniklým dětstvím („*Ó, kde jsi ty dobo šťastná! – / těšilo mne všecko*“),¹³⁴ z čehož plyne i současné neštěstí („*Nyní na ně vzpomínám si / přecho a v bolu – / ach mé štěstí roztrženo / jako v karambolu!*“).¹³⁵ Verše jsou veskrz kratší, jednoduché, hravé, opět nejčastěji s přerývaným rýmem, pryč jsou složité metafory, nahrazují je prostší rýmovánky („*Ba tak v tom žití chladno je, / jak po topení u stroje, / divoký pěst' mou svírá bol – / strašlivý čekám karambol*“),¹³⁶ je využíváno jambu a trocheje, což je i zmíněno přímo v básni – „*Nuž, a ejhle! tenkrát už – / co že byste říkali? / po tom drátě telegrafním / jamb a trochej skákaly*“.¹³⁷ V prostředí železnice to hučí a šumí, kouř se smíchává s šedými mraky a mlhou – básnířka pomocí sugestivních obrazů vytváří atmosféru místa.

S vlaky a jízdou jsou také spojené dálky, moc uniknout místu a lokomotiva je prostředkem, díky němuž by se lyrický subjekt mohl dostat pryč a nic by po něm nezůstalo, opustil by vše a zůstal by po něm jen kouř lokomotivy – „*Sic touha rozum můj udolá, / já se ti zavěsím na kola, / pojedem – vítr mi zahude – / že po mne památky nezbude!*...“¹³⁸

V posledních dvou básních *Písních strojvodičových* a *Strojvodičově románu* básnířka vytváří jednoduché příběhy dvou strojvůdců. V první básni je strojvůdce, poctivý mládenec, který pilně řídí svůj vlak, což je zdrojem jeho hrdosti a štěstí. Navíc má duši umělce – obrací se k měsíci a adoruje ho – „*Měsíčku kulatý / jsem pro tebe ujatý / jako ti poeti – dozajista!*“¹³⁹ Básně svou formou připomínají písně, opakujícími se formulemi a střídavým rýmem navozují dojem lidové poezie:

¹³² GEISSLOVÁ, Irma: *Divoké koření*. Praha: Ed. Grégr, 1881, s. 5.

¹³³ Tamtéž, s. 9.

¹³⁴ Tamtéž, s. 10.

¹³⁵ Tamtéž, s. 11.

¹³⁶ Tamtéž, s. 15.

¹³⁷ Tamtéž, s. 12.

¹³⁸ Tamtéž, s. 16.

¹³⁹ Tamtéž, s. 18.

*Sviť mi luno na koleje,
sviť mi, luno stříbrná,
vždyť já jedu do daleka,
vždyť já jedu do Brna.*

*Zjasni cestu září bílou,
měsíčku můj předrahý,
abych se všemi se údy
vrátil zase do Prahy.¹⁴⁰*

Báseň *Strojvodičův román* je o nešťastné lásce. Strojvodič zahoří láskou ke krásné černoooké dceři kastelána, která se však nakonec vdá za konduktéra, což sám i hrdina předpovídá. Román v názvu odpovídá ladění této básně, je plna romantických motivů: bouřlivé hromy, pronikavé blesky, šumivé lesy a bouře, které v sobě nesou přepětí citů a prudkou touhu, zjev bílé panny na hradbách a pocit ocitnutí se ve snu, opěvování krásy ženy.

Básně *Poezie všelijaké* jsou různorodé. Převažuje ale přírodní lyrika plná personifikací, přirovnání, živých barvitých popisů, eufemismů. Nacházíme verše radostné – radost z jara: „*To: že v té době příhodné / snad štěstí moje podvodné / mne v jarním kraji spanilém / přestane – vodit aprílem!*“ a „*a kdo není kámen / cítí v srdci plamen / a v tom jaře divuplném zaplesá*“.¹⁴¹ Tyto verše znějí nadějně a radostně oproti smrti, která do jara proniká v *Imortelách*. Ovšem i zde čteme básně melancholické, např. *Jarní elegie*. V dalších básních vystupují i tajemné postavy čarodějnice nebo obávaných netopýrů, kteří promlouvají k lidem a žalují na to, jak na ně pohlížejí – jsou symbolem noci, tajemna a temnoty; je zajímavé, že Geisslová vytvořila báseň zrovna na tohoto tvora, který se stal, častěji v podobě upíra, příhodným symbolem dekadence.

Kromě různých elegických básní tu najdeme další básně národní – např. *Variace na národní písně*, které jsou plné jednoduchých veršovanék připomínající opět lidové písně: „*Jetelíčku, jeteli! / přáteli můj, chcete-li / půjdem v luh, kde koukol kvete, / nežli navždy odejdete – / jeteli, ach jeteli!*“¹⁴²

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 17.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 79.

¹⁴² Tamtéž, s. 125.

5.1.2. Z Podkrkonoší

Tato básnická sbírka vyšla roku 1889, tedy deset let po básniřčině prvotině, a opět si získala kladné hodnocení. To alespoň můžeme soudit z toho, že za tuto sbírku, také jako jedinou, obdržela Irma cenu Svatoboru, díky čemuž mohla poté cestovat po Českém ráji.¹⁴³ Z jejích cest a procházek po kraji okolo Jičína, kde v té době už bydlela, také tato sbírka vychází.

Sbírka je rozdělena do pěti bezejmenných oddílů, přičemž pátý oddíl obsahuje pouze jedinou – dramatickou báseň *Valdštýn v Jičíně* o jednom dějství. Celkově jde převážně o přírodní lyriku, krajinné deskripce a vlastenecké verše. A i když se jednotlivé básně týkají různých scénérií, každý oddíl se vyznačuje ústředním motivem. První část sbírky tmelí motiv skal – Prachovské skály se nacházejí poblíž Jičína a Irma je chodila často navštěvovat. O svých procházkách a radosti z okolí píše i Sofii Podlipské ve svých listech.¹⁴⁴ V první básni *Vstup do skal Prachovských* tvoří skály jakýsi portál, vstup do této části sbírky. Básniřka ve většině básní opěvuje krásu zmíněných skal, jejich divokost a starobylost, vyjadřuje úžas nad vytrvalostí a nezdolností, díky kterým odolávají již věky. Vystupují v básních jako dávné bájně monumenty – „*divné báje nad roklemi vanou*“.¹⁴⁵ Příroda je lékem pro duši lyrického subjektu, a zřejmě i pro duši samotné autorky, přičemž některé popisy mají blízko až k secesnímu líčení, a i když se ozývají známé boly a smutek, jsou překonány pomocí okolní přírodní krásy – „*Cítím v srdci hlodat staré boly / slza mží jak rosa na topoly, / ale z chmur se vznáším do jasna, / a co cítím – báseň překrásná*“.¹⁴⁶ Oproti beznadějným veršům v *Imortelách* nepropadá subjekt bezmoci a marnosti, chmury jsou projasněny jasným světlem, životadárným jarem. Ovšem když zrovna není mezi krásami přírody, propadá depresím, které jsou přemoženy jen vzpomínkami na léto a na skály, tam nachází opravdový ráj, který se snaží najít už v *Imortelách*:

*Dny šeré; srdce bezděky
bol svírá,
v těch chvílích hasnou naděje
i víra,
než, láska k mrtvé přírodě
zas oživne,
jak zaklepají na čelo*

¹⁴³ HOFMANOVÁ, Jana: *Irma Geisslová. Básnický objev naší doby*. Městská knihovna Jičín, 2005, s. 41.

¹⁴⁴ Šerík a růže: *Korespondence Irmy Geisslové a Sofie Podlipské 1883–1897* (ed. Martin Hrdina). Praha: Academia, 2017, s. 25.

¹⁴⁵ GEISSLOVÁ, Irma: *Z Podkrkonoší*. Praha: Hejda a Tuček, 1900, s. 7.

¹⁴⁶ Tamtéž

sny podivné,

ty luzné snivé zpomínky

v dny léta

kdy byly skály se hvozdy

– ráj světa,

že touha v srdci znaveném

se rozhárá,

žít aspoň ještě jako sníh,

žít do jara!¹⁴⁷

V motivech skal, ošlehaných trosek, temných roklin a obrysů hradů vidíme až máchovskou rozervanost. Geisslová vytváří z balvanů a trosek až oživené bájně postavy.

Není opomenut ani vlastenecký akcent, příslušnost k české zemi a hrdost plynoucí z jejích krás – „*a příroda se v plesu pojí ke mně, / vždyť tato země čarných půvabů / je domov můj, je česká moje země!*“¹⁴⁸

V druhé části jsou akcentovány především Krkonoše jako krásné, mohutné hory, před kterými zůstává subjekt úplně oněmělý jako před neporazitelným titánem, který se tyčí v kraji, neví, jak by mohla jeho duše takové monumentální hory pozdravit, jeho duše byla moc dlouhou dobu uzavřena ve smutku, a tak jediné, co může nabídnou, jsou jeho slzy a touha. Jelikož se jedná hlavně o přírodní deskripce, můžou být básně dost monotónní, básnička je však vyvažuje svým citlivým a velmi osobitým vnímáním a hlubokým citem.

Povšimneme si také snahy o mytologizaci útvarů přírodních scenérií – hrad Trosky, Velíš, hora Zebín, nad těmi jako by se vznášely báje a tajemství dávných časů, které jsou navozeny i např. postavou rytíře. Některé postavy jsou představeny až jako symboly – pověst o *Bradleckém hrdinovi*.

K historické a rytířské tematice se obrací v dramatické básni *Valdštýn v Jičíně*, hře o Albrechtovi z Valdštejna, kde je opět vyzdvihována láska k vlasti, ke krásným Krkonošům, hradům a láska k městu Jičínu, kterého se Valdštejn ujímá, jako tomu bylo i ve skutečnosti; zároveň je vylíčena předtucha Valdštejnova tragického konce.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 44.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 6.

5.2. Básně pro děti a mládež

5.2.1. *Luční kvítí a V písniích a květech*

Geisslová se po *Imortelách* věnovala rovněž psaní básní a povídek pro děti a mládež. Tyto básně jsou však v současnosti spíše opomíjeny. Hned rok po *Divokém koření*, roku 1882, vychází sbírka *Luční kvítí* a o pár let později, roku 1888, další podobně laděná sbírka *V písniích a květech*. Jedná se o sbírky kratšího rozsahu, kde velkou část zabírají i povídky. Mimo ně vydala Geisslová i samostatnou povídku pro děti *Venouš* (1905).

Na první straně *Lučního kvítí* čteme motto „*zdárná mládež – sláva vlasti*“.¹⁴⁹ Tato věta nám již v podstatě sděluje, jakého ražení básně budou. Podobně jako například Eliška Krásnohorská kladla Geisslová důraz na správnou východu a vzdělání dětí – její básně pro děti a mládež menší i větší se tak vyznačují dobově obvyklou didaktičností, výchovným charakterem, vedením dětí hlavně k lásce k přírodě a vlasti. Jsou to jednoduché, rytmické, krátké verše plné přirovnání („*obláčky jak labutěnky modrem plovaly*“),¹⁵⁰ barvitých obrazů, zajímavých epitet („*démantových světů průvod provázel*“),¹⁵¹ metafor („*zřel, jak na obloze zkvětly / růže červánku*“)¹⁵² a všudypřítomných eufemismů (bazalička, kvítečka, zvonečky, ptáčci, rosička, hošiček apod.), které jsou v poezii pro děti obvyklé.

Většina básní těchto sbírek se pohybuje okolo přírodních výjevů. Příroda se oslavuje – „*Ty božská přírodo / nám žehnáš rukou zdaru / a skrýváš úsměvy / zde v nejrůznějším tvaru*“;¹⁵³ její krása prochází i do těch nejmenších částí – „*Tvá krása, dobrota / se jeví ve fialce*“;¹⁵⁴ stává se opravdovým rájem – „*a celý kraj ten jarní / je rájem do pola*“.¹⁵⁵ Většinou jsou to kratičké básně, často pojednávající o jednotlivých motivech, např. básně *Kvítí* nebo *Růže na samotě*. Objevují se básně radostné, kde se dětská naivní radost a nevinnost těší z okolního světa a hezkého dne – „*Proč se smějí? / a tu nový / smích mu skočil na líčko, / že mi Pánbůh zdraví dává / a že svítí sluníčko*“;¹⁵⁶ jaro je symbolem nového života, radosti a mládí. Jaký to rozdíl oproti *Imortelám*, kde je jarní radost zastřena chmurami a šedí. Tento rozdíl samozřejmě plyne už z žánru a zaměření na dětského čtenáře. V básnířčině prvotně převažují scenérie podzimní, které se hodí k navození melancholických nálad a souvislostí se

¹⁴⁹ GEISSLOVÁ, Irma: *Luční kvítí*. Praha: Fr. A. Urbánek, 1882.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 22.

¹⁵¹ Tamtéž

¹⁵² Tamtéž

¹⁵³ Tamtéž, s. 10.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Tamtéž

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 8.

smrti. V dalších sbírkách už výrazně převažují jarní výjevy. A i když tu najdeme básně podzimní, nejsou prodchnuty dojmem úpadku a konce, viz báseň *Říjnové jitro*.

Ani v těchto sbírkách však nechybí tematizace smutku („*Zadul větrík od severu / v přerозkošném podvečeru, / dechl vonně na mé čelo – – / oko ale zaslzelo*“)¹⁵⁷ a smrti, i když trochu v jiné podobě. Lyrický subjekt zde smrt nevzývá, nehledá v ní útěchu, spíše na ni poukazuje jako na smutnou součást života, viz *Na hrobě bratříčka – „Spi, můj malý bratříčku, / pod ochranou křídel Páně, / kvítka tobě pučí zde, / Boží slunko svítí na ně“*.¹⁵⁸ Zároveň i ve smrti zde nachází něco krásného jako poletující motýlky nad hrobem a vonící bzučící kolokol, člověk se tak po smrti opravdu dostává do ráje, který vytváří nádhera přírody, ta připomíná posvátný chrám.

Velký důraz je zde kladen také na víru v Boha, který je stvořitelem celého toho krásného světa: „*ó, modli, modli se, / ať Bůh ti opatruje!*“¹⁵⁹

5.2.2. *Lipové květy*

Lipové květy jsou poslední básnickou sbírkou, kterou Irma Geisslová za svého života vydala, roku 1892. V úvodu sbírky je krátké pojednání¹⁶⁰ o životě a tvorbě autorky, kde se dozvíme, že její jméno je mládeži velmi známo a její povídky a básně jsou mezi ní velmi oblíbené.

Sbírka je rozdělena do pěti oddílů s různorodými básněmi. Převažuje však opět přírodní lyrika, i z jičínského prostředí (*V jičínském Libosadě*), vlastenecké verše a verše obecně pojednávající o maličkostech života – svými básněmi se autorka snaží mládež opět přivést k lásce k přírodě, úctě k rodičům a Bohu. Svými motivy, tematikou a nadějným pohledem na svět je velice podobná předchozím sbírkám pro děti. Zdůrazňována je také samotná krása dítek a láska k nim: „*Tato krása nikdy nezestárne / a má v lidstvu nesmrtelný věk – / ty jsou dítky v světě nejkrásnější, / které milují vespolek*“.¹⁶¹ Láska a něha k dětem je pro básnířku velice důležitá, z lásky k dítěti roste i úcta dítěte k jeho rodiči (*Matčina pochvala*). Stejně tak je důležité vést děti výchovou ke správnému chování, zvláště k přírodě – to ilustruje báseň *Ušetřte Broučkův*, kde babička nabádá svou vnučku, aby pustila na svobodu zajatého broučka, aby se mohl zase radovat, protože život v zajetí není šťastný. Tyto verše nabádají k otázce, jestli nešťastným životem v zajetí nemohla básnířka myslet také samu sebe.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 7.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 25.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 14.

¹⁶⁰ Text není podepsán, pravděpodobně byl sepsán nakladatelem – viz GEISSLOVÁ, Irma: *Lipové květy*. Praha: Fr. A. Urbánek, 1892, s. 8–10.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 23.

I sem se vkrádají pod povrchem radosti a spokojenosti temnější motivy, jaké známe z první autorčiny sbírky – smutek, soucit s utrpením, osamělost, stesk ze smrti matky, směřování ke smrti:

*jen člověk naslouchá
těm vlnám hřmícím,
bud' s duchem jasným naději
neb obavou se tmícím,
a s touhou letí tam – vzdech vroucí
kde žije Nehynoucí.*¹⁶²

Takové verše by čtenář úplně neočekával ve sbírce pro děti, která se hemží verši jako „vstávejte, dětičky, zanechte spaní, / venku se prohání větříček ranní, / po větvi skáče / pějící ptáče / země je krásna, jen pohleďte na ni!“¹⁶³ Hořké pocity konce a symbolického konce života vidíme v oddílu *Roční doby* v básni *Podzim* („všechna radost pominula“)¹⁶⁴ a *Zima*, kde už však opět svítá naděje příštího jara.

Postava Boha a víra v něj prostupuje celou sbírkou. Pojetí víry se také velice liší od pojetí v *Imortelách*, kde lyrický subjekt nevidí východisko v jejím následování. Zde naopak je zdůrazněna důležitost víry – Bůh je stvořitelem všeho krásného okolo, je představitelem naděje, lásky a soucitu; člověk potřebuje v neklidném světě v něco věřit. Náboženská víra je obzvláště vyjádřena v básních *Modlitba novoroční* a *Velký pátek*.

5.2.3. Básně z pozůstalosti

Na tomto místě bych ještě ráda zmínila sbírku básní také určenou mládeži, jež byla vydána Irminou sestrou Emilií vlastním nákladem roku 1915, rok po autorčině smrti, čímž podle svých slov v předmluvě vykonala pouze svou sesterskou povinnost a lásku. Básně této sbírky byly sepsány právě pro Irminu sestru k různým příležitostem, zejména narozeninám nebo koncertním představením, a později pro její dceru Vlastu. Emilie vybrala do sbírky básně, které jí připadaly nejkrásnější, přičemž zmiňuje, že v Irmině pozůstalosti zůstalo ještě mnoho básní, které se ale nehodí pro svou „zvláštní“ intimitu k vydání.¹⁶⁵

¹⁶² Tamtéž, s. 11.

¹⁶³ Tamtéž, s. 57.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 41.

¹⁶⁵ GEISSLOVÁ, Irma: *Básně. Z literární pozůstalosti Irmy Geisslové: pro útlou i dospělejší mládež*. Jičín: E. Zelenková–Geisslová, 1915, s. 3–4.

Jsou tu příležitostné básně různé povahy – přírodní lyrika, roztomilé dětské rýmovánky (např. báseň *Způsobné kočky*: „*Koťátko ušaté / napij se mlíčka, / třeba že nikdy ti / nezrudnou líčka, / přec budeš krásné, / zorničky jasné, / srst jako aksamit, / budeš se dobře mít!*“),¹⁶⁶ vzpomínky na železnici, ale i smutek a myšlenka na smrt – ta je však přehlušena výzvou k práci a dílu, žal je označen za příliš sobecký, a proto „*ty musíš zapřít sebe; / pak v jemné péči o jiné / čas tichounce ti uplyne / jak mráček modrem nebe*“.¹⁶⁷ Viděla Geisslová svůj život jako zapření sebe samé, zatímco jí život uplynul starostí o ostatní?

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 22.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 8.

6. Antologie vydané posmrtně

Již zde bylo řečeno, že před pravděpodobným zapomenutím uchránil odkaz Irmy Geisslové především Ivan Slavík. Jeho antologie *Zraněný pták* (1978) je také dosud nejrozsáhlejším výběrem básní Geisslové.

Je rozdělena chronologicky do sedmi částí – od roku 1874 do roku 1914. Úvod ke sbírce přidal Vilém Závada, který viděl nevšední dílo Geisslové jako hodné opětovného vstupu do dějin české historie.¹⁶⁸ Do závěru sbírky přidal Slavík ještě svou studii *Neznámá I. G.*

V první části je výběr sedmnácti básní ze 70. let z Budapešti, přičemž některé se objevily i poté v *Imortelách*, převažují zde motivy mrtvých snů a mládí, mrtvého štěstí – chmurné verše předznamenávají povahu následujícího oddílu a samotné prvotní sbírky autorky. Následuje pět básní vybraných z *Imortel*, které patrně Slavík považoval za nejzdařilejší nebo nejvýstižnější, co se týče nálad této sbírky – *Na horách*, *Udeřte bubny pohřební*, *Močály*, *Poslední* a *Spousta*, přičemž kromě první básně všechny pocházejí z posledního oddílu *Imortel – Propast* (viz výše). Následuje oddíl *První intermezzo*, který představuje krátké, datované úryvky Irminy korespondence. Představují takové zpovědi autorčiny ztrápené duše, kde se svěřuje především se svými pocity a duševními stavy – proto také označení „*deník duše*“.¹⁶⁹ Následuje oddíl sestavený z básní z 80. let, které autorka napsala v Praze a později v Jičíně. Pátý a šestý oddíl, *Jičín* a *Druhé intermezzo*, je výběr básní z let 90. Poslední část antologie, opět *Jičín*, je složen z básní napsaných po roce 1900, tedy v posledních letech Irmina života. Básně jsou obdobného rázu – všechny bolestné, bezútěšné, marnivé pocity, vyhnané až do krajností, prostupují většinu veršů. Vznikly tak osobité konfese utrápeného osamělého člověka, plného bouřlivé vnitřní touhy po životě, po něčem, co ani sám nedokázal konkrétně zachytit, touhy po útěše, kterou nenašel. To vše se povedlo zachytit originálními sugestivními popisy, spojenými s hudebností veršů. V posledních básních z konce autorčina života je vyjádřena ztráta už jakékoli chuti do života a snahy najít nějakou naději – *Dne 23. května*:

*Ztratila jsem sebe,
nemohu se nalézt,
cítím velké prázdno,*

¹⁶⁸ GEISSLOVÁ, Irma: *Zraněný pták* (ed. Ivan Slavík). Hradec Králové: Kruh, 1978, s. 9.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 43–51.

*jest to jako neštěstí.*¹⁷⁰

Poslední báseň z roku 1914 vyjadřuje touhu odejít z tohoto světa a ukončit veškeré trápení:

*Nechte mne v míru odejít,
zápas byl sám těžký dost,
ó já jsem vždycky tušila,
že tu jsem jen jako host.*

*Nechte mne v míru odejít,
Palčivě bolí mne zrak,
Všechny jsem chabá, ubitá,
Smutná jak zraněný pták.*¹⁷¹

Téma, které jsem do této chvíle ponechávala stranou, je milostný cit, milostné verše. Irma zůstala celý život neprovdaná a bezdětná. To však neznamená, že nemohla za svůj život zažít milostný vztah. Přímo o jejích milostných zážitcích však nevíme, můžeme je tušit pouze na základě jejích tajemných veršů.¹⁷² Jde o tragickou lásku, jako by Irma opravdu neměla v životě najít ani trochu štěstí. První zmínku nějakého milostného citu čteme z básně ze 70. let, zařazené ve *Zraněném ptáku* mezi básně z Budapešti:

*Prázden život, za ním tma,
Pozadí se v temnu šklebí – –
A já hledám stopu tvou
Na krvavém zimním nebi.*

*A já volám jméno tvé,
Když se večer šere v houšti,
A jen dutá ozvěna
Odpovídá hlasu v poušti.*¹⁷³

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 147.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 157.

¹⁷² SLAVÍK, Ivan: Citová epizoda ze života Irmy Geisslové. In: *Listy Starohradské kroniky*, roč. 15, 1992, č. 1.

¹⁷³ GEISSLOVÁ, Irma: *Zraněný pták* (ed. Ivan Slavík). Hradec Králové: Kruh, 1978, s. 157.

Z opuštěnosti a ztráty milého nastává prázdnota a smutek. V jiných verších se odráží vzpomínky: „Suché růže na dně chudé skřínky / tají sladké upomínky, / bledá líc se zardí dávno mrtvou slastí, / usmívám se, pláču – a ty lístky chrastí...“¹⁷⁴ Vzpomínky na nejmenovaného muže se odráží i ve verších z *Imortel* – „ve vůni bazalek zpomínám na Tebe / s touhou a potichu“; „tak jsi mne zanechal s pomněnkou blahých dnů“.¹⁷⁵

Zraněný pták není jediná Slavíkova antologie, kam zařadil básně Geisslové. *Zpívající labuť* jsou antologií, která vyšla ještě před *Zraněným ptákem* v roce 1971. Irma byla vybrána do řady pozapomenutých spisovatelů, kteří reprezentují českou poezii 90. let. Všechny čtyři známé básně z této sbírky, *Udeřte v bubny pohřební*, *Močály*, *Spousta* a *Poslední* najdeme také v tomto souboru.

Dvanácti básněmi a několika korespondenčními úryvky *Deníku duše* byla Geisslová připomenuta také v další Slavíkově antologii *Čeští prokletí básníci* z roku 1998. Jako prokletá básnířka má zde své čestné místo vedle autorů jako Karel Hlaváček nebo Jiří Karásek ze Lvovic, známých představitelů české dekadentně symbolistní poezie. Není divu, že Slavík vybral takové básně, které z její tvorby nejlépe vystihují nálady této poezie už svými názvy – *V rozkoši zahynutí*, *Zavrženec*, *Smutná noc*, *Modlitba tonoucí* (najdeme je již ve *Zraněném ptáku*).

Nejnovější výbor z básní Irmy Geisslové připravil Petr Fabian a vydal jej s titulem *Temno nade mnou* v roce 2014. Žádná z básní nás přímo nepřekvapí, jelikož jsou vybrány z autorčiných knižních sbírek, z *Imortel*, *Divokého koření*, *Lučního kvítí*, *Z Podkrkonoší* a z básní z pozůstalosti vydaných Ivanem Slavíkem. Kniha však má pozoruhodnou strukturu, je rozdělena do tří tematických okruhů. První, *Sbohem léto!*, sestává z básní z let 1874–1878 a jsou to především básně smutné, básně odcházejícího mládí, loučení se sny a nadějami, loučení se s létem. Druhý, *Je po létě, smrt najde tě.../intermezzo/*, obsahuje osm básní z let 1881–1892, které se vyznačují zádumčivostí, smutnou písní, přemýšlením o smrti a prchavé kráse. Poslední okruh – směsice básní z let 1878–1914 – *Zmizel tam někdo v podzimním šeru*, je asi nejzajímavější, protože kromě ústředních podzimních scénérií a beznaděje, která jako u Slavíka končí básní z roku 1914 („*Nechte mne v klid odejít [...]*“), tematizuje milostnou touhu:

*A kdyby osud chystal mi
věk dlouhý, darů na tisíc,*

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 59.

¹⁷⁵ GEISSLOVÁ, Irma: *Imortely*. Praha: Grégr a F. Datel, 1879, s. 97.

*já prosím, prahnu: za tebou
i v tmu, i v nic!*¹⁷⁶

¹⁷⁶ GEISSLOVÁ, Irma: *Temno nade mnou* (ed. Petr Fabian). Praha: dybbuk, 2014, s. 58.

7. Závěr

Irma Geisslová, spisovatelka, která zůstala po dlouhou dobu skryta očím širší a dokonce i odborné veřejnosti. Je označována povětšinou buď za prokletou básnířku a předchůdkyni české dekadentní poezie, básnířku chmurných a bolestně drásavých veršů, nebo je považována za autorku výchovných povídek pro děti a mládež a zakladatelku železničních povídek v české literatuře. Její tvorba však není černobílá – prolínají se v ní navzájem různé motivy a témata, vyznačuje se osobitou poetikou, která má základ v jejím nitru, krásným jazykem a melodičností slov.

Tato práce vznikla právě ze snahy poukázat na různé podoby jejího díla. Nejprve jsem se pokusila osvětlit okolnosti dočasného vytracení jména Irmy Geisslové z české literatury a poukázat na příručky, slovníky a díla nebo kritiky, které o ní v minulosti referovaly. Následně jsem se pokusila vystihnout jednotlivé okruhy Geisslové díla i života, který je s její tvorbou neodlučitelně spojen, a poukázala jsem na pohnutky, které autorku mohly vést k psaní osobitých děl.

V nejrozsáhlejší části práce jsem postupně rozebrala všechny autorčiny básnické sbírky vydané za jejího života, které jsem rozdělila na dva hlavní okruhy: *Imortely* a básně po *Imortelách*. Ty jsem dále rozčlenila na básně pro dospělé a básně pro děti a mládež, rovněž jsem se věnovala posmrtně (sestrou) vydaným básním z pozůstalosti. Nakonec jsem rozebrala několik novějších antologií – většina z nich byla sestavena Ivanem Slavíkem, díky němuž je dodnes odkaz Irmy Geisslové stále živý.

Z předchozích kapitol vyplývá poznání, že básnická tvorba Geisslové má různé podoby. Byla příslušnicí ruchovsko-lumírovské generace a její dílo lze vztáhnout jak ke kosmopolitnějším lumírovcům, tak k národně tradičnějšímu programu ruchovců, k němuž měla blízko především svými vlasteneckými verši. Ty, společně s verši pro děti a mládež, se vyznačují určitou didaktičností, která byla dobově poplatná, ve své době byly básně tohoto rázu čtené a oblíbené, v současnosti jim tudíž velká pozornost věnována není. Nelze však říci, že by měly nevýznamnou hodnotu, stále se vyznačují autorčinou originální poetikou, melodičností a sugestivními obrazy. Od 70. let 20. století, kdy poezii Geisslové připomenul Ivan Slavík, jsou vyzdvihovány především básně z *Imortel* a básně z pozůstalosti, které se vyznačují tou osobitou intimitou, o které Slavík napsal: „*to byla právě poezie!*“¹⁷⁷ Tato autorčina básnická tvorba zůstává živá a aktuální, dle mého názoru, díky tomu, že postihuje otázky a myšlenky, které jsou společné většině lidí – myšlenky ohledně smrti, samoty, smutku

¹⁷⁷ SLAVÍK, Ivan: Neznámá I. G. In: I. Slavík, *Viděno jinak*. Praha: Vetus Via, 1995, s. 96.

a smyslu života. Jsou to myšlenky, které jsou součástí lidského bytí a které nás nepřestávají trápit. Básně Geisslové vycházejí z jejího nitra a dál se dotýkají niter jejích čtenářů.

I když tato autorka již není v dnešní době naprosto opomíjena a bylo o ní napsáno už pár studií a monografie, doufám, že svým rozbořem jejího básnického díla přispěji k dalšímu poznání a připomenutí jména básnířky, která svou poezií měla vliv na vývoj moderní české poezie přelomu 19. a 20. století.

8. Seznam literatury

Primární literatura

- GEISSLOVÁ, Irma: Na horách. In: *Lumír*; roč. 2, 1874, č. 48, s. 579.
- GEISSLOVÁ, Irma: Klamné úsměvy. In: *Lumír*; roč. 2, 1874, č. 33, s. 398.
- GEISSLOVÁ, Irma: Bratřím. In: *Lumír*; roč. 2, 1874, č. 33, s. 398.
- GEISSLOVÁ, Irma: Za šera. In: *Lumír*; roč. 2, 1874, č. 40, s. 481.
- GEISSLOVÁ, Irma: K hvězdičkám. In: *Lumír*; roč. 2, 1874, č. 40, s. 481.
- GEISSLOVÁ, Irma: *Imortely*. Praha: Grégr a F. Datel, 1879.
- GEISSLOVÁ, Irma: *Divoké koření*. Praha: Ed. Grégr, 1881.
- GEISSLOVÁ, Irma: *Luční kvítí*. Praha: Fr. A. Urbánek, 1882.
- GEISSLOVÁ, Irma: *V písniích a květech*. Praha: Fr. A. Urbánek, 1888.
- GEISSLOVÁ, Irma: *Lipové květy*. Praha: Fr. A. Urbánek, 1892.
- GEISSLOVÁ, Irma: *Z Podkrkonoší*. Praha: Hejda a Tuček, 1900.
- GEISSLOVÁ, Irma: *Básně. Z literární pozůstalosti Irmy Geisslové: pro útlou i dospělejší mládež*. Jičín: E. Zelenková–Geisslová, 1915.
- GEISSLOVÁ, Irma: *Zraněný pták* (ed. Ivan Slavík). Hradec Králové: Kruh, 1978.
- GEISSLOVÁ, Irma: *Temno nade mnou* (ed. Petr Fabian). Praha: dybbuk, 2014.
- Šerík a růže: Korespondence Irmy Geisslové a Sofie Podlipské 1883–1897* (ed. Martin Hrdina). Praha: Academia, 2017.

Sekundární literatura

- BAHENSKÁ, Marie – HECZKOVÁ, Libuše – MUSILOVÁ, Dana: *Ženy na stráž!: české feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2010.
- BÍLÝ, František: Geisslová Irma. In: *Ottův slovník naučný*. Devátý díl. Praha: J. Otto, 1895, s. 993–994.
- DRAŽNÁ, Helena: Irma Geisslová – předchůdkyně české dekadence? In: *Legendy a mýty české a slovenské literatury* (eds. Stanislava Fedrová a Alice Jedličková). Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, s. 65 – 83.
- FRANCEK, Jindřich: *Dějiny Jičína*. Praha: Rybka, 2010.
- GRMOLEC, Zdeněk. *Od stromů k samotám*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 2013.
- HECZKOVÁ, Libuše: *Píšíci Minervy: vybrané kapitoly z dějin literární kritiky*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009.

- HOFMANOVÁ, Jana: *Irma Geisslová. Básnický objev naší doby*. Městská knihovna Jičín, 2005.
- HOLUB, Dalibor: Irma Geisslová. In: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce I, A–G*. Praha: Academia, 1985, s. 792–793.
- KALIVODOVÁ, Eva: *Browningová nebo Klášterský? Krásnohorská nebo Byron?: O rodu v životě literatury*. Praha: Karolinum, 2010.
- KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří: *Vzpomínky*. Praha: Thyrusus, 1994.
- KRÁSNOHORSKÁ, Eliška: Imortely. Básně Irmu Geisslové. In: *Ženské listy*, roč. 8, 1880, č. 2, s. 23–24.
- KRÁSNOHORSKÁ – PECHOVÁ, Eliška: *Co přinesla léta*. Druhé knihy vzpomínek svazek II. Praha: F. Strojček, 1928.
- NOVÁK, Arne – NOVÁK, Jan Václav: *Stručné dějiny literatury české*. Olomouc: R. Promberger, 1910.
- ČESKOSLOVENSKÝ VĚDECKÝ ÚSTAV VOJENSKÝ: Geisslová Irma. In: *Masarykův slovník naučný*. Druhý díl. Praha: Československý kompas, 1926, s. 955.
- MED, Jaroslav: Česká symbolistně dekadentní literatura. In: *Česká literatura na předělu století* (eds. Jaroslava Janáčková – Petr Čornej – Jaroslava Hrabáková). Praha: H&H, 2001, s. 43 – 92.
- MOKRÝ, Otakar: Divoké koření. Verše, povídky a hry humoristické od Irmu Geisslovu. In: *Květy*, roč. 3, 1881, č. 11, s. 636.
- MOLDANOVÁ, Dobrava: Ztěžklá křídla snů: Literární stylizace a autostylizace spisovatelek na přelomu 19. a 20. století. In: *Ztěžklá křídla snů: Ženy v české literatuře*. Praha: Památník národního písemnictví, 2004, s. 175–186.
- SLAVÍK, Ivan: *Zpívající labutě: Zapomenutí básníci devadesátých let*. Praha: Odeon, 1971.
- SLAVÍK, Ivan: Nezasnamenaná hvězda české poezie. In: *Naše rodina*, roč. 4, 1971, č. 6, s. 15.
- SLAVÍK, Ivan: Citová epizoda ze života Irmu Geisslové. In: *Listy Starohradské kroniky*, roč. 15, 1992, č. 1.
- SLAVÍK, Ivan: Neznámá I. G. In: I. Slavík, *Viděno jinak*. Praha: Vetus Via, 1995, s. 89 – 101.
- SLAVÍK, Ivan: *Propadliště paměti*. Hořovice: Mht, 1995.
- SLAVÍK, Ivan (ed.): *Čeští prokletí básníci*. Brno: Host, 1998.
- Slovník českých spisovatelů* (eds. Rudolf Havel – Jiří Opelík). Praha: Československý spisovatel, 1964.
- URBAN, Jaroslav F.: *České ženy*. Praha: 1922.